พระพุทธชัยมงคล (พาหุํ)

ประกอบด้วย

พระคาถา คำแปล ภาพ และตำนานทั้ง ๘

วัดนรนาถสุนทริการาม กรุงเทพมหานคร

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลเอกหลวงสุรณรงค์

ณ. เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ 13 มีนาคม 2529

คุณหลวงยังอยู่

ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมของไทย ๔ อย่างนี้ เป็นสัญลักษณ์ของคนไทย

คุณหลวงท่านเป็นคนกตัญญู รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมของไทยอย่างมั่นคง แม้ร่างกายสังขารของท่านล่วงลับไปแล้ว แต่ความรักชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมของไทย ด้วยความกตัญญูของท่านยังอยู่ตลอดไป

ตายเพื่ออยู่

วัดนรนาถสุนทริการาม

๑๓ มีนาคม ๒๙

พลเอกหลวงสุรณรงค์

ประวัติย่อวัดนรนาถสุนทริการาม

วัดนรนาถสุนทริการาม ตั้งอยู่เชิงสะพานเทเวศร์นฤมิตร ตรงมุมคลองผดุงกรุงเกษม ตัดกับถนนสามเสน จังหวัดพระ-นคร มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี สามัญ

สันนิษฐานตามเหตุผลแวดล้อมได้ว่า วัดนี้น่าจะสร้างขึ้นในระยะเวลาระหว่างปลายรัชกาลที่ ๑ กับก่อนหน้าที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ จะได้โปรดเกล้า ฯ ให้ขุดคลองผดุงกรุงเกษม ในปี ๒๓๙๔ และวัดนี้มีชื่อเรียกกันว่า "วัดเทพยพลี" อยู่แล้ว (บางคนเรียกเพี้ยนไปว่า "วัดฉิมพลี") ทั้งนี้เพราะหากว่าวัดนรนาถ ฯ หรือวัดเทพยพลีได้มีอยู่ก่อนสร้างกรุงเทพพระมหานครแล้ว ก็น่าจะได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์จากกรมพระราชวังบวร พร้อม ๆ กับวัดบางลำภู (วัดสังเวชวิศยาราม) และวัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) ซึ่งตั้งอยู่ในแนวเดียวกันและไม่ห่างกันนักบ้างเป็นแน่ และปรากฏว่า ในเมื่อได้โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์

(ช่วง บุนนาค ภายหลังเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) ที่สมุหกลาโหมเป็นแม่กองขุดคลองผดุงกรุงเกษมขึ้น เป็นแนวป้องกันพระนครชั้นนอกในปี ๒๓๙๔ นั้น คลองผดุงกรุงเกษมได้ตัดผ่านพื้นที่ของวัดเทพยพลี ทำให้วัดถูกแบ่งแยกออกเป็นสองส่วน และเหตุนี้เองได้ให้พื้นที่ส่วนน้อยที่ตกอยู่บนฝั่งตะวันออก ระหว่างคลองกับวังกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ต้องตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของคนอื่นไป

สภาพของวัดเทพยพลีในสมัยที่กล่าวถึงนี้ น่าจะเป็นเพียงวัดเล็ก ๆ ไม่มีถาวรวัตถุสิ่งใดเป็นชิ้นเป็นอัน ในขณะนี้จึงมิได้เหลือไว้ให้พิจารณา และเล่ากันว่า มีพระภิกษุไม่ถึง ๑๐ รูปเสียด้วยซ้ำ บริเวณรอบ ๆ วัดแทนที่จะมีคามบ้านเรือนหนาแน่นอย่างทุกวันนี้ กลับมีป่าไม้ขึ้นรกรุงรัง หลุมฝังศพรายอยู่เกือบรอบวัดนอกจากนั้นยังมีลำคลองเล็ก ๆ ชื่อคลองนางหงส์ ผ่านแยงจากข้างวัดไปออกหน้าวัดทะลุไปทางสนามม้านางเลิ้ง (สนามม้าเกิดทีหลัง) แล้วไปบรรจบกับคลองส้มป่อยหน้าวัดบรมนิวาส ซึ่งช่วยทำให้บริเวณนั้นมีต้นไม้รกมากขึ้นอีก (แต่เมื่อขุดคลองผดุงกรุงเกษมแล้ว คลองนางหงส์ก็หมดความจำเป็น ไม่มีใครใครจะใช้ จึงตื้นเขินและเลยถมตื้นไปหมดสิ้น) และได้รับคำเล่าอีกว่า สมัยนั้นหากพลตระเวณไล่กวดผู้ร้ายผ่าน

เข้าไปในวัดนี้คราวใด เป็นต้องจับไม่ได้สักที หลังวัดจึงกลายเป็นถิ่นที่คนร้าย หลบหนีมาชุมนุมกันจนผู้คนไม่กล้าผ่านมาลำพังคนเดียว สภาพของวัดคงเป็นอยู่เช่นนี้เรื่อยมา แม้ว่าจะได้ขุดคลองผดุงกรุงเกษมขึ้นแล้วก็ตาม

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ พระยานรนาถ (เถียน โชติกเสถียร) ภายหลังได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาโชฎึกราชเศรษฐี กับคุณหญิงสุ่น ภรรยา ได้มีจิตศรัทธาออกเงินปฏิสังขรณ์วัดเทพยพลีขึ้นใหม่สวยงามทั้งวัด ทั้งนี้เนื่องจากว่า คุณหญิงสุ่น ได้เคยเป็นข้าหลวงอยู่ในวังสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๔ และคุณหญิงได้คุ้นเคยกับเจ้าอาวาสมาก่อนเป็นอย่างดี เมื่อมีโอกาสจึงได้รับเป็นผู้อุปถัมภ์วัดทั้งสามีภรรยาเรื่อยมา จนกระทั่งได้ปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่ทั้งวัดดังกล่าวแล้ว

การบูรณะปรับปรุงครั้งนั้น ได้ทำเป็นการใหญ่เท่ากับได้ล้มเลิกวัดเก่าแล้วสร้างวัดขึ้นใหม่ทีเดียวมีการก่อสร้างพระ-อุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ พระเจดีย์ และหมู่กุฏิสงฆ์ใหม่ทั้งหมด บรรดาแผ่นศิลาสี่เหลี่ยมจำนวนมากที่ปูอยู่ในบริเวณวัด ผู้สร้างได้สั่งซื้อเข้ามาจากเมืองจีนโดยตรง และในครั้งนี้ได้หันหน้าวัดเสียใหม่ให้ออกทางด้านริมคลองผดุงกรุงเกษมเสร็จแล้วได้ทูลเกล้า ฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง และได้ทรงแปลงให้เป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พร้อมกับทรงผูกนามขึ้นพระราชทานใหม่เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ปฏิสังขรณ์ว่า "วัดนรนาถสุนทริการาม" ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๘ เป็นต้นมา

ในคราวเสด็จพระราชดำเนินถวายพระกฐิน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทอดพระเนตรเห็นความทรุดโทรมของวัด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมทั้งวัด และต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๕ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนอู่ทองเขตขัตติยนารี พระราชธิดาในพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ฯ ได้ทรงช่วยซ่อมพระอุโบสถพระวิหารและกุฏิสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อคราวเครื่องบินมาทิ้งระเบิดบริเวณเทเวศร์ ครั้งสงครามอาเซียบูรพานั้น แม้ลูกระเบิดมิได้ตกลงในบริเวณวัดเลยสักลูกเดียว แต่แรงระเบิดของลูกระเบิดที่ตกรอบ ๆ วัดได้ช่วยกันผลักดันและเขย่าอย่างรุนแรง ถึงกับทำให้ผนังพระอุโบสถและพระวิหารแตกร้าว บัดนี้ยังมิได้ซ่อมเพราะขาดกำลังเงินก็มี และในครั้งนั้นยอดพระเจดีย์ที่ตั้งอยู่ข้างหลังได้หักพับลงมาด้วย แต่รายนี้มีผู้ศรัทธาซ่อมเสร็จไปแล้ว

วัตถุสถานสำคัญสำหรับวัดที่ควรจะได้กล่าวถึง ก็มีพระอุโบสถขนาดกลางหลังคาซ้อนสองชั้นมุงกระเบื้องเคลือบสีประดับช่อฟ้า ใบระกา หน้าบันมีรูปพระอินทร์ประทับแท่นประกอบด้วยลายเถาปูนปั้น ประตูหน้าต่างประดับด้วยซุ้มประตูปูนปั้นลายดอกไม้ บานประตูหน้าต่าง เขียนลายรดน้ำเป็นลายดอกไม้ก้านแย่ง ซึ่งดูเหมือนจะเพิ่งเขียนใหม่ไม่นานนก พระประธานเป็นพระพุทธรูปปั้นปางมารวิชัย

ซุ้มใบเสมารอบพระอุโบสถ ทำเป็นรูปโอคว่ำ ต่อยอดดูแปลกดี

พระวิหาร หลังคาโล้นไม่มีช่อฟ้าใบระกา แต่มีระเบียงรอบ ต่างกับพระอุโบสถที่มีแต่ระเบียงหน้าและหลังเท่านั้น ประตูหน้าต่างไม่มีซุ้มและเขียนลวดลายอันใด

พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร ประดิษฐานไว้ในซุ้มแบบฝรั่งกลาย อย่างที่เคยเห็นในบริเวณอนุสาวรีย์หลังวัดราชบพิธ ที่ฐานบรรจุอัฐิ ของพันตรีและมหาเสวกโท พระยาธรรมจรรยานุกุลมนตรี (ทองดี โชติกเสถียร) ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙

นอกจากนี้แล้วไม่เห็นมีอะไรสำคัญอีก

หลักฐาน

๑. ตำนานพระอารามหลวง

๒. การสอบถาม

พ.อ. ดำเนิน เลขะกุล เขียนไว้ในหนังสือพิมพ์สตรีสาร รายปักษ์ ๒๔๙๘ ตำนานพระอารามหลวง

(๒๓) วัดนรนาถสุนทริการาม อยู่ริมถนนสามเสน เดิมชื่อ "วัดเทพยพลี" พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียน) แต่ยังเป็นที่พระยานรนาถ กับสุ่นภรรยา สถาปนาใหม่ในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานแต่งนามใหม่ว่า "วัดนรนาถสุนทริการาม"

ประวัติย่อพระยาโชฎึกราชเศรษฐี
(เถียน โชติกเสถียร)

พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียน โชติกเสถียร) เป็นเชื้อชาติจีนแคะ แซ่เหลา ใช้ยี่ห้อเกี๊ยนเฮง มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเท่าที่ปรากฏอีก ๒ คน คือ

๑. นางริ้ว นิมิหุต

๒. นายเงี๊ยบ โชติกเสถียร พระยาโชฎึกฯ เป็นชั้นหลานจีน มีภูมิลำเนาเดิมค้าขายเป็นหลักฐานอยู่ในคลองสวนพลู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้สมรสกับท่านสุ่น ซึ่งทำการค้าขายสัมพันธ์เป็นปึกแผ่นกันอยู่ที่หมู่บ้านลานตากฟ้าจังหวัดนครชัยศรี

ในรัชกาลที่ ๓ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ได้พากันแยกจากถิ่นเดิมลงมาตั้งภูมิลำเนาการค้าทางสำเภากับประเทศจีน อยู่ในกรุงเทพพระมหานครซึ่งรุ่งเรืองยิ่งในสมัยนั้น ได้จัดซื้อที่ดิน

และสร้างตึกใหญ่แบบจีนขึ้นริมแม่น้ำเจ้าพระยาข้างวัดบพิตรพิมุข ใกล้ปากคลองโอ่งอ่างฝั่งใต้ และมีโรงเก็บสินค้าอยู่สองฝั่งคลอง ผดุงกรุงเกษมตอนเหนือคือที่ธรณีสงฆ์วัดนรนาถส่วนหนึ่ง และที่วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์อีกส่วนหนึ่ง สมัยนั้นเป็นที่สวนทั้งสองฝั่งคลอง ภายหลังสมเด็จพระ-ปิยมหาราชเจ้า (รัชกาลที่ ๕) โปรดเกล้าให้ตัดถนนสามเสน มีพระราชประสงค์ที่ดินแปลงนี้ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของพระยาธรรม-จรรยาฯ (ซึ่งเป็นบุตรคนหนึ่ง) เจ้าของจึงน้อมเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงจัดสร้างวังพระราชทานแด่พระเจ้าลูกเธอกรมหลวงราชบุรีฯ ตามพระราชประสงค์ ส่วนทางด้านวัดซึ่งได้ถูกทอดทิ้งรกร้างก็ได้ทำการก่อสร้างโบสถ์วิหารกุฏิสงฆ์ครบถ้วน ทั้งได้รวบรวมที่ดินธรณีสงฆ์ให้เป็นหลักฐาน มอบถวายเป็นพระอารามหลวง และได้รับพระราชทานนามว่า "วัดนรนาถ-สุนทริการาม" ตามนามบรรดาศักดิ์ในขณะนั้นของท่านผู้มีเจตจำนงสืบมา

๖

พระยาโชฎึกฯ ได้รับราชการในกรมท่าซ้าย ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนสมุทรโคจร, หลวงภาษีวิเศษ, และพระพิบูลย์พิพัฒนากรเป็นลำดับมา ตอนต้นรัชสมัย ร. ๕

เมื่อมีบรรดาศักดิ์เป็นพระพิบูลย์ ฯ อยู่นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เป็นพิเศษให้ตามเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประเทศอินเดีย พร้อมด้วยบุตรชายซึ่งเป็นที่ขุนสมุทรโคจร [ภายหลังเป็นจ่ายง เป็นหลวงนายสิทธิ์ เป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช (จู โชติกเสถียร)] เมื่อกลับมาได้ทรงสถาปนาหอรัษฎากรณ์พิพัฒน์ ได้ทรงบัญชางานด้วยพระองค์เอง โปรดเกล้า ฯ ให้พระพิบูลย์-พิพัฒนากร เป็นพระยานรนาถภักดี สังกัดกระทรวงการคลัง ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการในกรมนี้ ภายหลังปรากฏเป็นที่สบพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ได้เงินภาษีอากรเพิ่มพูนเข้าท้องพระคลังเป็นหลักฐานปีละมากมาย ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่ในกระทรวงการคลังนี้หลายปี แล้วจึงโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายออกมาทำการค้าขายอยู่ในกรมท่าซ้ายตามเดิม ทั้งนี้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้า และปถมาภรณ์มงกุฎไทยเป็นเกียรติ และพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาโชฎึกราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้าย หัวหน้าพ่อค้าประชาชนชาวจีนทั่วไป และโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระยายืนชิงช้าตามชั้นยศด้วย และได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๐ ชั่ง ในตำแหน่งนี้เป็นพิเศษอีกด้วยจนตลอดชีพ เมื่อทำบุญ

อายุครบ ๕ รอบแล้ว พระยาโชฎึก ฯ และคุณหญิงสุ่นผู้เป็นข้าหลวงเดิมในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๔ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นพิเศษได้รับพระราชทานผ้ารดน้ำสงกรานต์เป็นประจำจนตลอดอายุของท่านทั้งสอง

ในการพระราชทานเพลิงศพพระยาโชฎึก ฯ ได้จัดขึ้นที่บริเวณวัดบพิตรพิมุขเป็นงานใหญ่เจ้าภาพได้ปลูกพลับพลาถาวรเป็นที่ประทับหน้าเมรุริมคลองโอ่งอ่าง เรียกกันว่า "ศาลาท่าฉนวน" จนทุกวันนี้ สมเด็จพระบิยมหาราชเจ้าได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ขึ้นประทับพักเสวยพระกระยาหารกลางวันที่บ้านเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ซึ่งอยู่ในคลองโอ่งอ่าง (ที่เป็นกรมการประมงเดี๋ยวนี้) ตรงข้ามกับพลับพลาที่ประทับ ทั้งนี้ท่านเจ้าของบ้านถือว่าร่วมเป็นเจ้าภาพด้วย เวลาบ่ายจึงได้เสด็จ ฯ ข้ามมาพระราชทานเพลิงศพ โดยเสด็จขึ้นเมรุพระราชทานเพลิงฯ เป็นพิเศษ อันนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณและเกียรติแก่สกุลอย่างสูงยิ่ง ส่วนศพคุณหญิงสุ่นโชฎึก ฯ ซึ่งถึงแก่กรรมภายหลังเกือบ ๑๐ ปีนั้น ได้จัดการพระราชทานเพลิงที่วัดนรนาถ ฯ ในงานนี้ได้เสด็จพระราช-

ดำเนินมาพระราชทานเพลิงพร้อมด้วยเจ้านายฝ่ายในเช่นกันโดยพระราชทานผักแคตามชั้นยศ

พระยาโชฎึก ฯ และคุณหญิงสุ่น โชฎึก ฯ ขณะที่ยังดำรงชีวิตอยู่ได้ประกอบคุณงามความดีไว้กับประเทศชาติเป็นอเนกประการ เช่นเป็นกรรมการก่อตั้งศิริราชพยาบาล สภาอุนาโลมแดง และครั้งใดที่มีโรคระบาดเกิดขึ้นก็ได้ช่วยเป็นกำลังของทางราชการ ช่วยเหลือทั้งกำลังทรัพย์และกำลังแรงงานเป็นสามารถ – มิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยากตรากตรำอย่างไร เมื่อมีงานพระราชพิธีหรืองานพระราชกุศลต่าง ๆ เช่นงานพระเมรุเป็นต้นก็ได้รับพระราชดำรัสให้จัดตั้งโรงครัวและโรงทานและจัดพิธีกงเต๊กถวายตลอดรัชสมัยของพระองค์ท่านตลอดจนกระทั่งเสด็จประพาสหัวเมืองเยี่ยมราษฎร ก็ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ตามเสด็จ ฯ จัดเครื่องพระกระยาหารจีนไทยถวายเป็นพิเศษ (ตามปกติท่านก็ได้จัดเครื่องเสวยถวายเป็นประจำอยู่แล้วเช่นกัน) ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยคคำกลอนดังต่อไปนี้

"ท่านผู้หญิงสุ่นมาเวลาค่ำ　อยู่คอยทำเครื่องร้อนๆผ่อนถวาย
ลงเรือสำปั้นเปล่าบ่าวหญิงพาย　ทั้งแจกจ่ายเรือข้างในไม่เว้นตัว
ส่วนพระยานครไชยศรีที่เป็นบุตร　ก็ดีสุดการงานพาลยังชั่ว
พวกผู้ร้ายบ้ายผาพากันกลัว　ด้วยไม่มัวเมาทางข้างสบง
รับสัญญาบัตรมาว่าการใหม่　จะยังไม่ถึงปี่มีประสงค์
จะหาขอบประกอบนามตามจำนง　ได้สืบวงศ์รับกิจต่อบิดา
จัดการสรรพรับเสด็จเป็นการด่วน　ทำถี่ถ้วนถูกระบอบขอบ
นักหนา
คิดรอบคอบไม่ระคางข้างมีนขา　ควรชมว่าคนคนนี้เขาดีจริง"

ตามพระราชนิพนธ์บทนี้ ในการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคผ่านนครชัยศรี พระยานครชัยศรีในที่นี้หมายถึงพระยาทิพย์โกษา (โต โชติกเสถียร) ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครชัยศรี นอกจากนี้คุณหญิงโชฎึก ฯ ยังได้รับพระราชดำรัสสั่งให้จัดโรงครัวเลี้ยงทหารมหาดเล็กเป็นประจำในพระบรมมหาราชวังในสมัยที่กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ได้ก่อตั้งขึ้น ส่วนวัดบพิตรภิมุขซึ่งเป็นวัดใกล้

บ้านท่านได้เป็นมัคคทายกได้จัดสำรับเลี้ยงพระทั้งวัดเป็นประจำตลอดชนม์ชีพของท่าน ในฤดูที่น้ำในแม่น้ำเค็มก็ได้ลำเลียงน้ำจืดจากทางเหนือลงมาเพื่อแจกจ่ายราษฎร

ในการสร้างพระที่นั่งเวหาศจำรูญ (เทียนเหม็งเต้ย) ที่พระราชวังบางประอินถวายสมเด็จพระปิยมหาราชเพื่อถวายความจงรักภักดีของบรรดาพ่อค้าประชาชนชาวจีนนั้น พระยาสวัสดิ์วารี (พั๊ก โชติกสวัสดิ์) พ่อค้าสำเภาใหญ่รายหนึ่งซึ่งดำรงตำแหน่งปลัดกรมท่าซ้ายเป็นผู้รับสนองพระเดชพระคุณรับจัดสร้างถวายเพื่อเป็นอนุสรณ์อันมีพระยาโชฎึก ฯ เจ้ากรมท่าซ้าย เป็นที่ปรึกษาร่วมงานอยู่ด้วยอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ด้วยทั้ง ๒ ฝ่ายมีสัมพันธ์เกี่ยวดองกันอยู่ด้วยเป็นส่วนตัว คือ ธิดาพระยาสวัสดิ์วารีมีนามว่า ถมยา ได้มาแต่งงานกับ ขุนสมุทร-โคจร (จู โชติกเสถียร) ภายหลังพระยาสวัสดิ์วารีได้รับพระ-ราชทานตำแหน่ง และบรรดาศักดิ์เป็น พระยาโชฎึกราชเศรษฐีเจ้ากรมท่าซ้ายต่อจากท่าน อนึ่ง ศาลเจ้าพ่อปราสาททองซึ่งก่อด้วยหินเกรนิคนั้นกรมช่างได้ออกแบบเป็นรูปปรางค์ปราสาทพระยาโชฎึก ฯ ได้รับพระราชทานไว้แล้ว และได้ส่งแบบไปเมืองจีนให้ช่างสลักหินสลักมาเป็นแท่ง ๆ เพื่อนำมาประกอบ

ทั้งนี้ได้กราบบังคมทูลมอบหมายให้พระยาทิพย์โกษา (บุตรคนโต) เป็นผู้ดำเนินงานจนสำเร็จดังที่ได้เห็นกันอยู่ทุกวันนี้

ในชีวิตของพระยาโชฎึกราชเศรษฐี ท่านได้ดำเนินการจัดสร้างวัดเล่งเน้ยยี่ ภายหลังได้รับพระราชทานนามว่า "วัดมังกรกมลาวาส" โดยความร่วมใจของพ่อค้าประชาชนชาวจีนทั้งหลาย นอกจากนี้ยังได้สร้างศาลเจ้าโรงเกือก ซึ่งเป็นศาลเจ้าจีนแคะขึ้นที่ข้างโรงสูบน้ำตลาดน้อยของท่าน

โรงสูบน้ำตลาดน้อยนี้ท่านได้จัดสร้างขึ้นตามความจำเป็นในกาลสมัยนั้น เพื่อบริการแก่ประชาชนซึ่งอยู่กันอย่างแออัดและห่างไกลแม่น้ำลำคลอง เช่นในท้องสำเพ็งในสมัยนั้นเป็นต้น

พระยาโชฎึกราชเศรษฐี มีบุตรชายหญิง ดังมีรายนามตามลำดับดังต่อไปนี้ :–

พระยาทิพย์โกษา (โต โชติกเสถียร)

พระนายเสมอใจ (จู โชติกเสถียร)

คุณจอมกิมเหรียญ ในรัชกาลที่ ๕

คุณโค้ย โชติกเสถียร

พระยาธรรมจรรยานุกูลมนตรี (ทองดี โชติกเสถียร)

พระยาวิสูตรสาครดิฐ (สาย โชติกเสถียร)

คุณพลอย โชติกเสถียร

คุณบุศย์ โชติกเสถียร

คุณเทียบ

คุณทองอยู่ โชติกเสถียร

คุณโอบ ปาลเสถียร

คุณติ๋ง โชติกเสถียร

คุณสฤษดิ์ โชติกเสถียร

คุณหญิงม้วน วิภาคภูวดล

พระราชหัตถเลขา

เรื่อง ทรงพระราชดำริ
จะให้สร้างห้องแถวในที่วัดนรนาถ

เรื่องที่วัดนรนาถ

(ฉบับที่ ๑๓๘)

พระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์

๓๒

ที่ ๒/๕๕ วันที่ ๑๗ เมษายน ร.ศ. ๑๑๘

กราบทูล กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงทราบ

ด้วยคงจะทรงทราบอยู่แล้วว่า หม่อมฉันไปดูการที่สวนดุสิตอยู่เกือบจะเสมอทุกวันตามวิสัย ซึ่งนิ่งอดไม่ใคร่จะได้ ไปเห็นอะไรกลางทางก็คุ้ยเขี่ยทีละเล็กละน้อย บัดนี้ได้สมประสงค์อย่างหนึ่งในการที่ขู่ท่านสุเมธ (พระสุเมธาจารย์ (ศรี) วัดชนะสงคราม) ว่าไม่รักษาวัด ปล่อยให้ต้นโพธิ์

ต้นไทรขึ้นเต็มพระเจดีย์ แลลานวัดรกเรี้ยว เดี๋ยวนี้ได้ลงมือบั๊ดกวาดชำระต้นไม้ เชื่อว่าคงจะกวดขันเอาให้ดีได้ ส่วนวัดพระยืนที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต ไปสร้างที่บางขุนพรหม เจ้าของเธอทำรั้วแลบั๊ดกวาดของเธอเอง ก็ได้ไปสรรเสริญความอุตส่าห์สำเร็จแล้ว เดี๋ยวนี้ยังแต่ป่าช้าวัดสามพระยา ซึ่งยังจะแก้ไขยากอยู่สักหน่อยเพราะเหตุที่ต้องลงทุน

อีกวัดหนึ่งนั้นคือวัดนรนาถสุนทริการาม เฉพาะอยู่ที่หัวแง่ถนนซึ่งเป็นที่งาม ถึงว่าเป็นวัดมีเจ้าของก็จริง แต่ไม่สู้บริบูรณ์เหมือนแต่ก่อนเสียแล้ว ครั้นจะพูดแก่ลูก กลัวจะไม่มีใจสรัทธา จะไปพาให้แม่พลอยเลอะเทอะไปด้วย จึงคิดไว้ว่าจะพูดกับตัวสุ่น (คุณหญิงสุ่น โชฎึกราชเศรษฐี ข้าหลวงเดิมผู้สร้างวัดกับพระยาโชฎึก (เถียน) สามี) เอง เพราะวัดนี้เกี่ยวด้วยต้องใช้ทุนมากเหมือนกัน คือกำแพงเดิมกั้นย่อไว้เป็นหลายชั้น ถูกถนนตัดเฉียดไปข้าง ๆ ก็กลายเป็นมีที่รกอยู่ริมถนน ว่าเจ้าของวัดไปทำรั้วริมถนน การที่ทำนั้นก็เลวเต็มที ซ้ำผู้ที่รับจ้างทำนั้นก็หนีเสียด้วย จึงเป็นอันเลยค้างแลกลับหักพังลง

ไปอีกแล้วด้วย แต่เห็นว่าถึงจะทำรั้วขึ้นก็ไม่หายน่าเกลียดได้ วัดนี้ควรจะมีประโยชน์ขึ้นวัดได้คือมีที่สวนวัด ซึ่งถนนผ่ากลาง เข้าไปที่ตกไปอยู่ฟากถนนตรงวัดข้ามซีกหนึ่ง ถ้าจะทำเป็นตึก ฤๅแม้แต่โรงไม้ให้เช่า ก็คงจะมีคนติด เพราะที่นั้นไม่ห่างคลอง ถ้าได้รื้อกำแพงวัดซึ่งเลี้ยวไปเลี้ยวมา ไปทำตึกเสียฟากข้างหนึ่ง ฟากข้างวัดกั้นแต่รั้วไม้ให้โปร่ง ลานวัดรักษาให้ได้เกลี้ยงเกลา เหมือนวัดมงกุฏกษัตริย์แลวัดโสมนัส ก็จะงามมาก คิดจะลอง พูดกับเจ้าของดูสักทีหนึ่ง แต่นึกกลัวเรื่องรื้อกำแพงวัด จะเป็น การขัดข้องเสียไปอย่างไรฤๅไม่ ถ้าหากว่าจะเป็นการขัดข้องเห็น เป็นการเสีย รื้อกำแพงกั้นใหม่ก็ได้ แต่ออกเปลืองมาก กลัว เจ้าของวัดจะท้อถอยแลกำแพงนั้นไม่ได้เกิดประโยชน์อันใดแก่ วัดเหมือนอย่างตึกแถวฤๅโรงแถวนั้นด้วย ถ้าหากว่าไม่ได้ทำ อันใดขึ้น ในสวนอีกฟากหนึ่ง ตกไปถึงชั้นลูกกลัวสวนนั้นจะ เลยสูญ สวนรายนี้อยู่ติดต่อกับที่พระยาเทเวศร์ ที่แฉลบเป็น ชายธงด้วยกันทั้งสองฝ่าย ถ้าหากว่าทำตึกวัดรายนี้ขึ้นได้ ขาย ที่ข้างหลังซึ่งเหลือจากตึกให้พระยาเทเวศร์เสีย ที่ก็จะเป็นเหลี่ยม

ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย เงินที่ขายที่ได้ จะได้มาเพิ่มเป็นทุนในการทำตึก การที่รักษาต่อไปให้สะอาดหมดจด หวังใจว่าคงจะทรงจัดการให้พระรักษาได้ ยังไม่ได้พูดอันใดไปเพราะจะหารือเสียก่อน ถ้าทรงเห็นอย่างไรขอให้ทราบ

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

สยามินทร์

ลายพระหัตถ์

เรื่อง การทำผาติกรรมที่วัดนรนาถ

(ฉบับที่ ๑๓๙)

วัดบวรนิเวศวิหาร

๓๒

ที่ ๒๔ วันที่ ๒๘ เมษายน ร.ศ. ๑๑๘

ขอถวายพระพร

อาตมภาพได้รับพระราชทานพระราชหัตถเลขาเรื่องวัดนรนาถแล้ว การที่ทรงพระราชดำริห์นั้นชอบยิ่งนัก ต่อไปภายหน้าวัดทั้งหลายจะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยมีที่กัลปนา ซึ่งให้เกิดประโยชน์พอบำรุงพระอาราม กำแพงนั้นเห็นว่ารื้อได้ด้วยจะทำประโยชน์สงฆ์ให้เจริญแต่ที่เศษนั้นจะขายขัดอยู่ด้วยมีข้อห้ามในพระวินัย ไม่ให้ทำผาติกรรมคือการแลกเปลี่ยนเพื่อเจริญประโยชน์สงฆ์ให้ขาดผล เหมือนอย่างที่สวนวัดมงกุฎกษัตริย์ได้ค่าเช่าปีหนึ่งสามสิบบาทเศษ กรมหมื่นปราบปรปักษ์เคยแนะนำให้ขาย เอาเงินไว้ในแบงก์จะได้ดอกเบี้ยมากกว่าข้อนั้นเป็นจริง แต่ขัดอยู่ด้วยพระวินัยเช่นนี้ ฯ

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ขอถวายพระพร

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

สพฺพพุทฺธานุภาเวน

ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง

สพฺพธมฺมานุภาเวน

ด้วยอำนาจแห่งพระธรรมทั้งปวง

สพฺพสงฺฆานุภาเวน

ด้วยอำนาจแห่งพระสงฆ์ทั้งปวง

สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต

ขอความสวัสดีทั้งหลาย จงมีแด่ท่านทุกเมื่อ

โปรดสนใจ

พระพุทธชัยมงคล คือพระคาถาเทิดทูนพระเกียรติคุณ พระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ทรงชนะมาร ๘ หมู่ ด้วยพระยอดคุณธรรม ๘ ประการ นับเป็นยอดของชัยชนะและเป็นมงคลอย่างยิ่ง ไม่มีการชนะใดเสมอเหมือนเป็นการชนะเด็ดขาด ผู้แพ้ซึ่งอหังการยิ่งใหญ่ ไม่หวนกลับมาต่อสู้แก้ตัว ผูกเวรต่อไป เช่นธรรมดาสามัญอีกเลย กลับเคารพนบนอบ สรรเสริญบูชา เห็นตามพระพุทธคุณที่ทรงแสดงต่อทั้งสิ้น **การชนะด้วยคุณธรรมก่อความสันติสุข ผิดกับศัสตราอาวุธเห็นปานดังนี้** ควรเจริญรอย ถือเป็นแบบอย่าง และท่องสวดเพื่อศรีเสาวลักษณ์แห่งพระยอดพุทธมงคลได้ตกต้องแก่ตัวทุกวันคืน ถึงซึ่งความเจริญสุขอย่างหาที่เปรียบมิได้ตลอดกาล

ผู้รวบรวม

พระคาถา

๑. พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ
ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๒. มาราติเรกมภิยุชฺฌิตสพฺพรตฺตึ
โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๓. นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ
ทาวคฺคิจกฺกมสนีว สุทารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๔. อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๕. กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา
จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชยกายมชฺเฌ
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๖. สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ
วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๗. นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ
ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๘. ทุคฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ
พฺรหฺมํ วิสุทฺธิชุติมิทฺธิพกาภิธานํ
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

๙. เอตาปิ พุทฺธชยมงฺคลอฏฺฐคาถา
โย วาจโน ทินทิเน สรเต มตนฺที
หิตฺวานเนกวิวิธานิ จุปทฺทวานิ
โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ.

๑. พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ
ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี ได้ชนะพญามารผู้นิรมิตแขนมากตั้งพัน ถืออาวุธครบมือ ขี่คชสารครีเมขละ พร้อมด้วยเสนามาร โห่ร้องก้องกึกด้วยธรรมวิธีมีทานบารมีเป็นต้น

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

ทรงชนะ พญามารวัสวดี ด้วยทานบารมี

๒. มาราติเรกมภิยุชฌิตสพฺพรตฺตึ
โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี ได้ชนะอาฬวกยักษ์ ผู้มีจิตกระด้าง ปราศจากความอดทน มีฤทธิ์พิลึกยิ่งกว่าพญามาร เข้ามาต่อสู้ยิ่งนักจนตลอดรุ่ง ด้วยวิธีทรมานเป็นอันดี คือพระขันตี

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

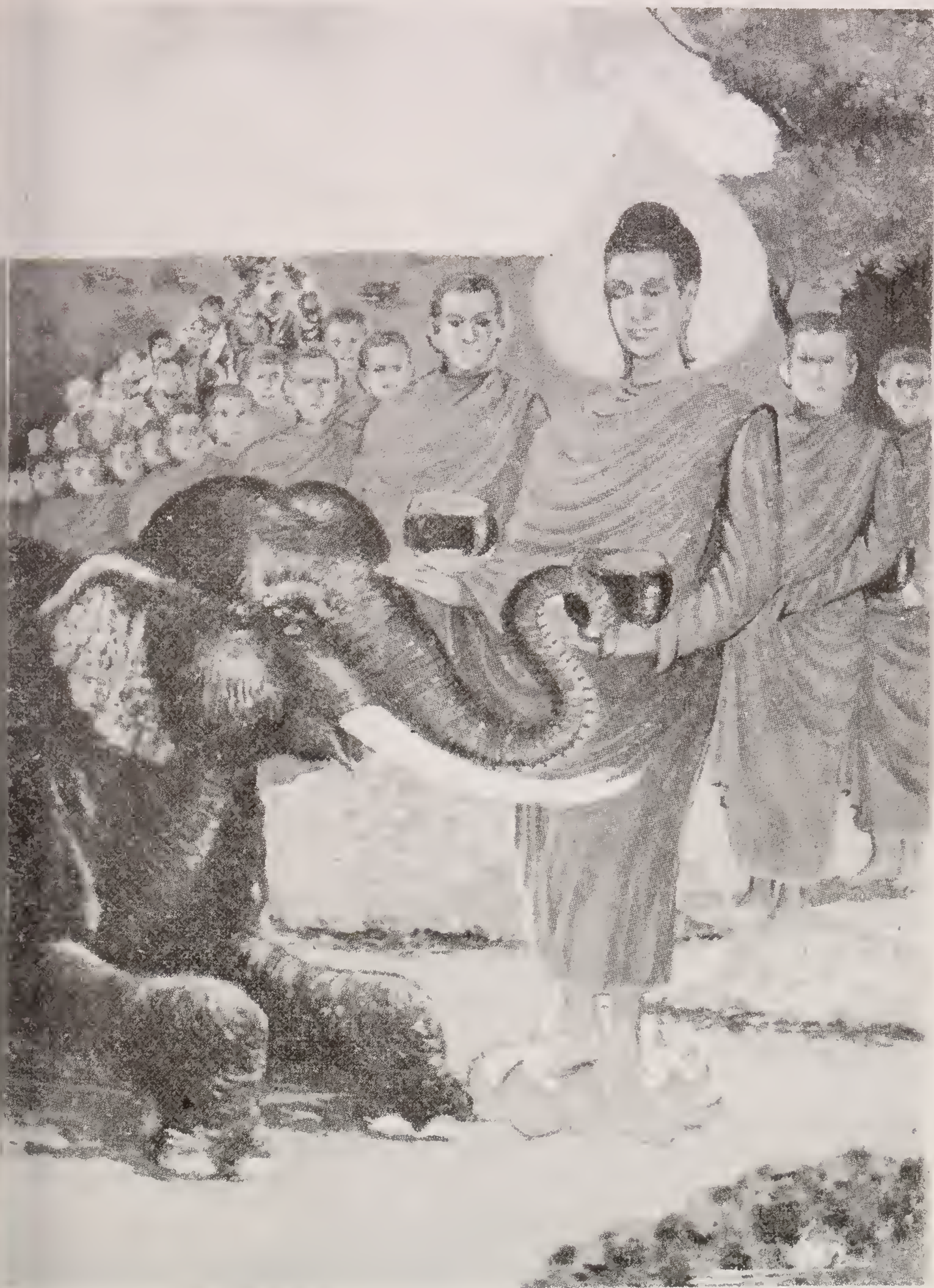
ทรงชนะ อาฬวกยักษ์ ด้วยพระขันติ

๓. นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ
ทาวคฺคิจกฺกมสนีว สุทารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี ได้ชนะช้างตัวประเสริฐ ชื่อ นาฬาคีรี เป็นช้างเมายิ่งนักแสนที่จะทารุณ ประดุจไฟป่า และจักราวุธ และสายฟ้า ด้วยวิธีรดลงด้วยน้ำ คือพระเมตตา

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

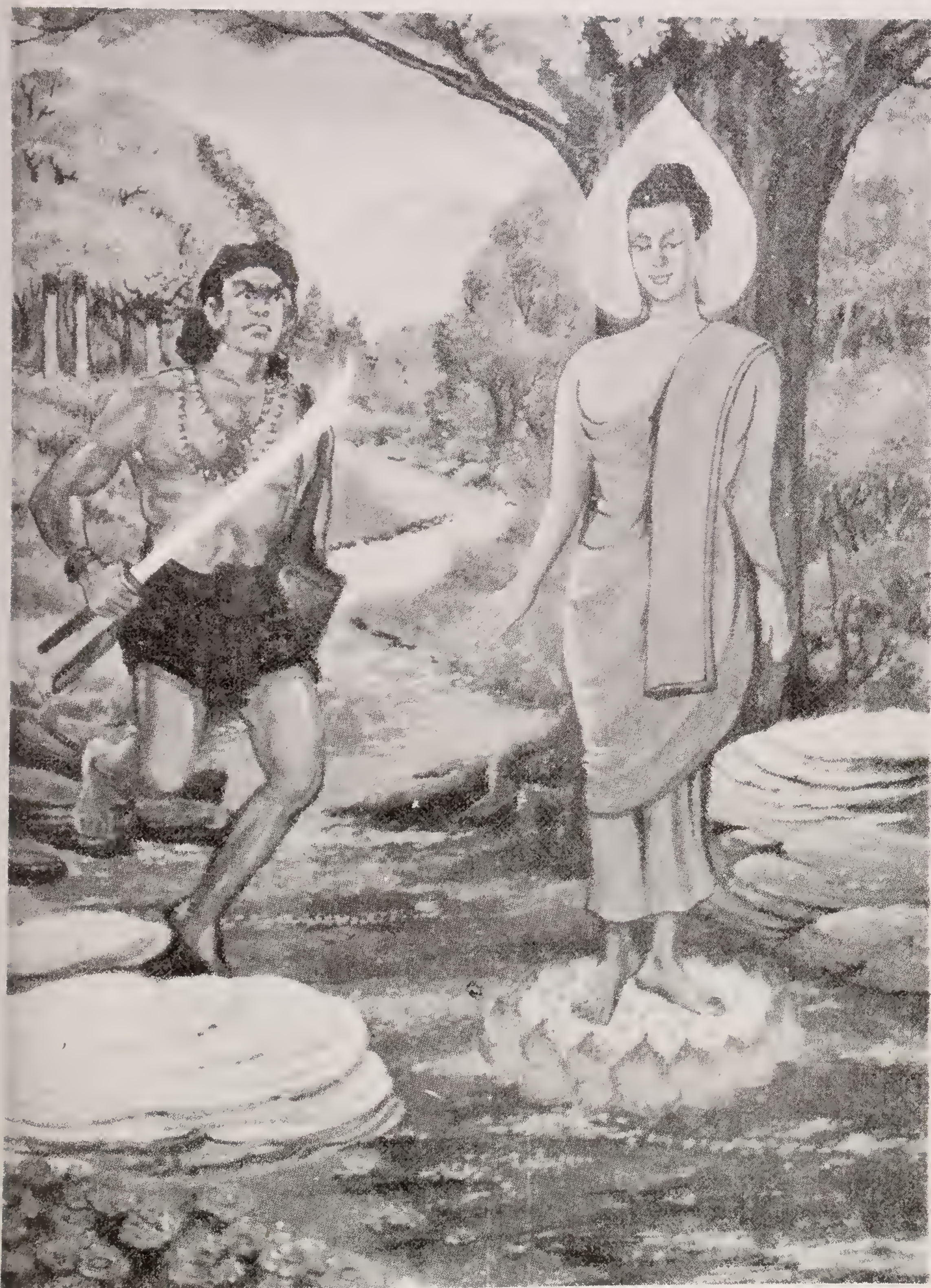
ทรงชนะ ช้างนาฬาคีรี ด้วยพระเมตตา

๔. อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี ทรงตั้งพระหฤทัย กระทำอิทธิปาฏิหาริย์ ได้ทรงชนะโจรมีนามว่า องคุลิมาล อันแสนจะร้ายกาจ มีฝีมือ ถือดาบวิ่งไล่พระองค์ไปเป็นทางไกลถึง ๓ โยชน์

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

ทรงชนะ องคุลิมาล ด้วยอิทธิฤทธิ์

๕. กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา
จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชนกายมชฺเฌ
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี ได้ทรงชนะคำกล่าวร้ายของนางจิญจมาณวิกา ผู้ทำอาการประหนึ่งว่ามีครรภ์ โดยใช้ไม้มีลักษณะกลมให้เป็นประดุจมีท้องด้วยวิธีสงบ ระงับพระหฤทัยในท่ามกลางหมู่ชน

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

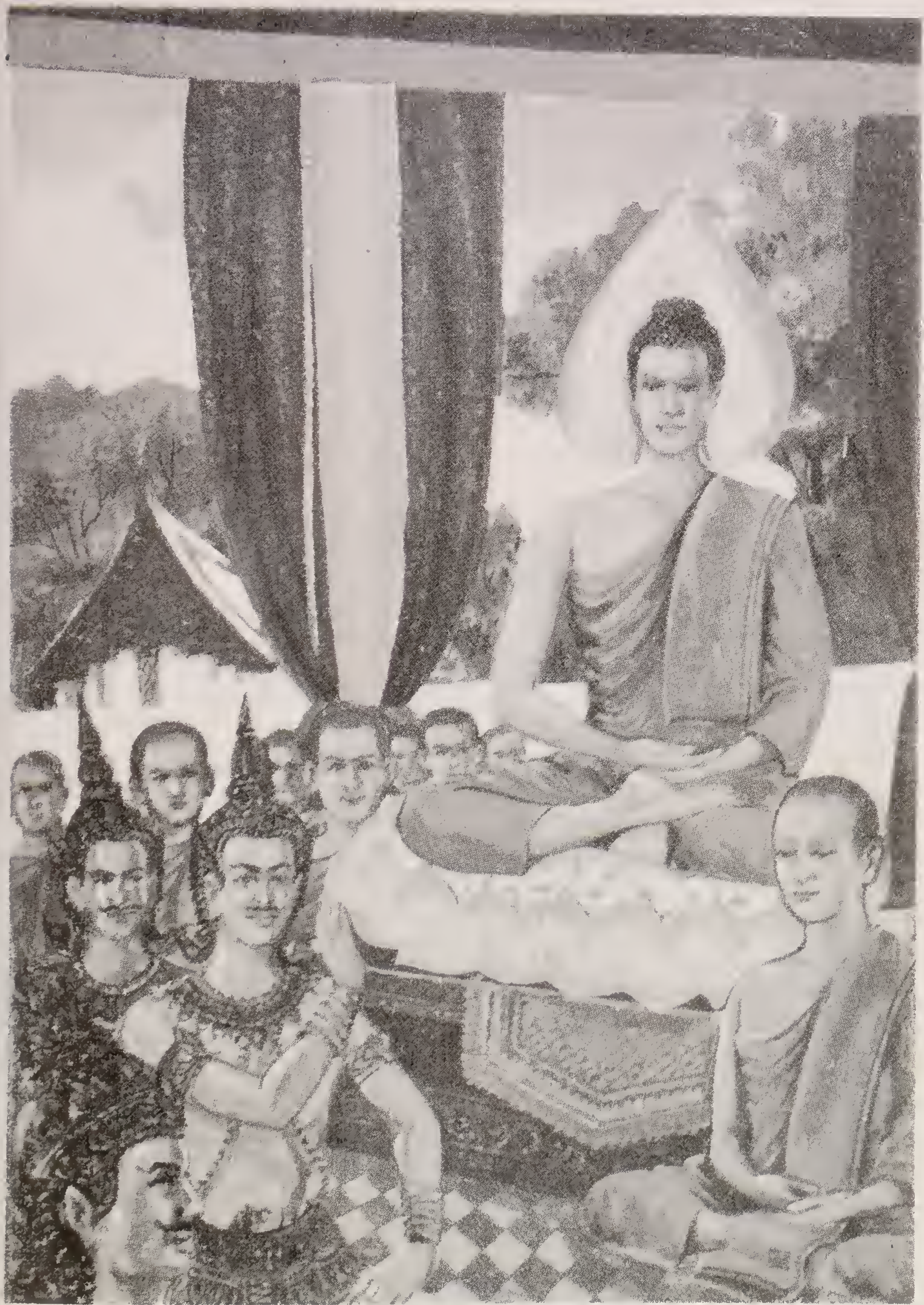
หรงชนะ นางจิญจมาณวิกา ด้วยสันติ

๖. สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ
วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี รุ่งเรืองแล้วด้วยประทีปคือปัญญา ได้ชนะสัจจกนิครนถ์ ผู้มีอัชฌาสัย ในที่จะสละเสียซึ่งความสัตย์ มีใจในที่จะยกถ้อยคำของตนให้สูงดุจยกธง เป็นผู้มืดมนยิ่งนัก ด้วยเทศนาญาณวิธี คือรู้อัธยาศัยแล้วตรัสเทศนา

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

ทรงชนะ สัจจกะนิครนถ์ ด้วยพระปัญญา

๗. นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ
ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี โปรดให้พระโมคคัลลานเถระพุทธชิโนรสนิรมิตกายเป็นนาคราช ไปทรมานพญานาคราช ชื่อนันโทปนันทะ ผู้มีความรู้ผิดมีฤทธิ์มาก ด้วยวิธีทรงแนะนำการแสดงฤทธิ์แก่พระเถระ

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

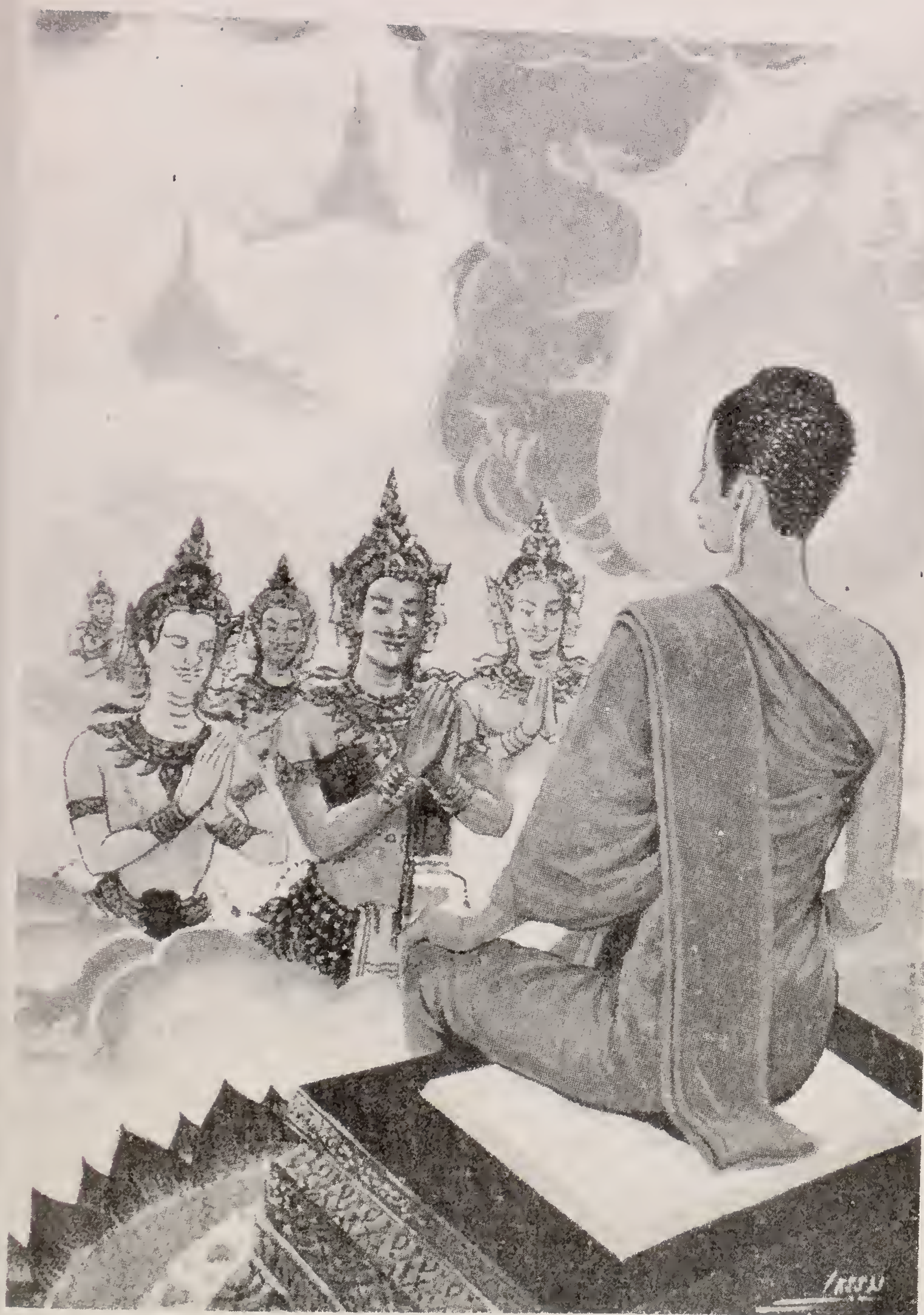
ทรงชนะ พญานาคนันโทปนันทะ
ด้วยพระอุปเทศแห่งฤทธิ์

๘. ทุกฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ
พฺรหฺมํ วิสุทฺธิชุติมิทฺธิพกาภิธานํ
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท

ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ.

พระจอมมุนี ได้ชนะพรหม ผู้มีนามว่าท้าวพกาผู้มีฤทธิ์ มีอันสำคัญตนว่าเป็นผู้รุ่งเรืองด้วยคุณอันบริสุทธิ์ มีมืออันทิฐิที่ตนถือผิดรัดรึงไว้แน่นแฟ้นแล้ว ด้วยวิธีอันวิเศษ คือเทศนาญาณ

ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน.

ทรงชนะ ท้าวพกาพรหม ด้วยวิธีอันวิเศษ คือเทศนาญาณ

เอตาปิ พุทฺธชยมงฺคลอฏฺจคาถา
โย วาจโน ทินทิเน สรเต มตนฺที
หิตฺวานเนกวิวิธานิ จุปทฺทวานิ
โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ.

นรชนใด มีปัญญา ไม่เกียจคร้าน สวดก็ดี ระลึกก็ดี ซึ่งพระพุทธชัยมงคล ๘ คาถาแม้เหล่านี้ทุกวัน ๆ นรชนนั้นจะพึงละเสียได้ซึ่งอุปัทหวันตรายทั้งหลาย มีประการต่าง ๆ เป็นอเนก ถึงซึ่งความหลุดพ้น อันเป็นบรมสุขแล.

ตำนานพระพุทธชัยมงคล

มงคลที่ ๑

เมื่อพระสิทธัตถราชกุมาร พระบรมโพธิสัตว์เจ้า สละราชสมบัติออกทรงผนวชแสวงหาพระสัมมาสัมโพธิญาณ เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โปรดเวไนยสัตว์ให้พ้นจากสังสารวัฏทุกข์ ประสบวิมุตติสุขอันเกษมสานต์ตามพระพุทธปณิธานที่ตั้งไว้นั้น ครั้นพระองค์ได้ทรงพยายามบำเพ็ญพระปรมัตถบารมีตลอด ๖ ปี เป็นกำหนด ปรากฏความตามพระบาลีว่า ในคืนราตรีวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ หน่อพระชินศรีเสด็จผทม ในเวลาปัจจุสมัยใกล้สว่าง ทรงมหาสุบินนิมิต ฝันเป็นมงคลวิจิตร ๕ ประการ ข้อต้นทรงฝันว่า พระองค์มีกายใหญ่ ผทมเหนือพื้นปฐพี พระเศียรหนุนภูเขาหิมพานต์บรรพต พระพาหาทั้งสองข้างพาดหยั่งลงไปสู่มหาสมุทรทั้งสองฝั่ง พระยุคลบาทก็พาดหยั่งมหาสมุทรด้านตะวันตก เป็นต้น

ครั้นหน่อพระชินศรีทศพลทรงตื่นผทมแล้ว มีพระหฤทัยผ่องแผ้ว ทรงรำพึงถึงความฝัน ๕ ประการ แล้วทรงพยากรณ์ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์เองว่า ความฝันทั้ง ๕ นี้ เป็นบุพพนิมิตว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ เป็นพระสัมพุทธเจ้า ในราตรีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เพ็ญวิสาขมาส กลางเดือน ๖ คือวันนี้ เป็นแน่แล้ว และในเช้าวันเพ็ญนั้น ทรงรับข้าวมธุปายาสของนางสุชาดากุลเศรษฐีธิดา ถวาย ณ โคนต้นไม้ไทรพฤกษ-มณฑล ทรงเสวยข้าวมธุปายาสหมดถาดทอง ซึ่งเจ้าของศรัทธาถวายทั้งถาดแล้ว พระองค์ก็เสด็จโดยพระบาทไปสู่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรานที ทรงลอยถาดทองเสี่ยงพระบารมีพระสัมโพธิญาณ เกิดเป็นนิมิตปาฏิหาริย์ให้ถาดทองลอยทวนกระแสน้ำเห็นเป็นสำคัญ เป็นนิมิตสนับสนุนความฝันเมื่อราตรี เวลากลางวันทรงประทับพักในร่มไม้สาลพฤกษ์เป็นที่รโหฐาน ครั้นเวลาบ่ายก็เสด็จดำเนินมุ่งตรงไปยังร่มไม้อสัตถพฤกษ์โพธิมณฑล อันมีลำต้นและกิ่งไม้งดงามทรงรับหญ้าคา ๘ กำ จากโสตถิยพราหมณ์ ถวายในระหว่างทาง ครั้นเสด็จถึงก็ทรงวางไว้ที่โคนไม้มหาโพธิ ด้านทิศ

ตะวันออก และทรงลาดเป็นพุทธอาสน์เพื่อประทับนั่ง แล้วทรงตั้งพระหทัยอธิษฐานว่า ถ้าอาตมาจะได้ตรัสแก่พระสัพพัญญุตญาณดังประสงค์ ขอจงบังเกิดเป็นรัตนบัลลังก์แก้วปรากฏ พอสิ้นกระแสพระวาจาออกพระโอฐอธิษฐาน บัลลังก์แก้วรัตนะโอฬารสูงประมาณ ๑๔ ศอก ก็บังเกิดเป็นมหัศจรรย์ ต่อนั้นพระบรมโพธิสัตว์เจ้าก็เสด็จขึ้นประทับ หันพระปฤษฎางค์ข้างด้านมหาโพธิพฤกษ์ บ่ายพระพักตร์สู่ทิศตะวันออก ทรงคู้พระเพลาขัดสมาธิตั้งพระกายดำรงพระสติมั่นด้วยอานาปานสมาธิภาวนา แล้วออกพระโอฐดำรัสพระสัตยาธิษฐานว่า ถ้าอาตมาไม่พ้นอาสวะกิเลสตราบใด ถึงแม้มาตรว่า หฤทัย เนื้อ หนัง จะแห้งเหือดตลอดถึงเลือดและมันข้นจนทั่วสรีระกาย อาตมะก็จะมิทำลายสมาธิบัลลังก์อันนี้เลย จะพยายามให้บรรลุเสวยพุทธาภิเษกสมบัติให้จงได้ ตั้งพระหทัยมั่นหมายพระสัพพัญญุตญาณ ครั้งนั้น เทพยดาพระพรหมทุกสถาน มีท้าวสหัมบดีพรหม และท้าวมัฆวาน เป็นต้น ก็มาประชุมแวดล้อมกระทำสักการบูชา

ครั้งนั้น พญามารวัสวดีได้สดับสัททสำเนียงเทพเจ้าบรรลือลั่นโกลาหล จึงดำริว่าหน่อพระพุทธางกูรจะล่วงพ้นวิสัยแห่งอาตมา เป็นการศูนย์เสียศักดิ์ที่น่าอัปยศอดสูอย่างยิ่ง ควรอาตมาจะไปทำอันตรายให้พระองค์ลุกหนีไปให้พ้นจากบัลลังก์ อย่าให้พระองค์ล่วงพ้นวิสัยไปได้ พญามารมีความพิโรธด้วยกำลังอิสสาจิตครอบงำสันดาน จึงร้องอุโฆษนาการให้พลเสนามารทั้งสิ้นมาประชุมกัน พร้อมด้วยสรรพาวุธ และสรรพว่าหนะ ที่แรงร้ายเหลือที่จะประมาณ เต็มไปในคัคนานต์ท้องฟ้า พญาวัสวดีขึ้นช้างพระที่นั่งคีรีเมขล์ นิรมิตมือพันมือ ถืออาวุธพร้อมสรรพ นำกองทัพมารอันแสนร้าย เหาะมาโดยนภาลัยประเทศ เข้าล้อมเขตบัลลังก์รัตน์ ของพระบรมโพธิสัตว์เจ้าไว้อย่างหนาแน่น

ทันใดนั้น ฝูงเทพเจ้าที่พากันมาแวดวงถวายสักการ-บูชาหน่อพระชินศรีอยู่ ต่างก็มีความกลัวพากันหนีไปยังขอบจักรวาล ทิ้งให้พระองค์ต่อสู้พญามารแต่พระองค์เดียว เมื่อพระมหาพุทธางกูรทรงเปล่าเปลี่ยวเหลียวหาผู้จะช่วยมิได้ จึงตรัสเรียกทวยทหารของพระองค์ ๑๐ เหล่า กล่าว

คือ พระบารมี ๓๐ ทัศ ด้วย พระคาถาดำรัสว่า "**อายนฺตุ โภนฺโต อิธ ทานสีลา**" เป็นอาทิ ความว่า มาเถิดพวกท่านทั้ง ๓๐ กอง จงพร้อมกันจับอาวุธรบกับหมู่มารในบัดนี้ ครั้งนั้น บารมีธรรม ๓๐ ประการ ต่างสำแดงกายให้ปรากฏดุจทหารกล้า ถืออาวุธพร้อมที่จะเข้าประยุธชิงชัยกับเสนามาร รอพระบรมโองการประทานโอกาสอยู่เท่านั้น

เมื่อพญามารวัสวดี เห็นหน่อพระชินศรีโพธิสัตว์ทรงประทับนั่งนิ่งไม่หวั่นไหวแต่ประการใดก็พิโรธ สั่งให้เสนามารรุกเข้าทำอันตรายหลายประการจนหมดฤทธิ์ บรรดาสรรพาวุธ ศัสตรายาพิษ ที่พุ่งซัดไป ก็กลายเป็นบุปผามาลัยบูชาพระองค์จนสิ้น ครั้งนั้น พญามารวัสวดีจึงตรัสกะพระโพธิสัตว์ด้วยสันดานพาลว่า สิทธัตถกุมาร บังลังก์แก้วนี้เป็นของเรา เกิดเพื่อบุญเรา ท่านเป็นคนไม่มีบุญ ไม่ควรจะนั่ง จงลุกไปเสียโดยเร็ว

พระบรมโพธิสัตว์ตรัสตอบว่า ดูกรพญามาร บัลลังก์แก้วนี้ เกิดขึ้นด้วยบุญของอาตมาที่ได้บำเพ็ญมาแต่อสงไขยกัป จะนับประมาณมิได้ พญามารก็ค้านว่าไม่ใช่ ให้

พระองค์หาพยานมายืนยันว่า พระองค์ได้ทำมาจริงให้ประจักษ์ในที่นี้ หน่อพระชินศรีจึงตรัสเรียกนางวสุนทรา เจ้าแม่ธรณีว่า ดูกรวสุนทรา นางจงมาเป็นพยานให้อาตมาด้วยเถิด

ลำดับนั้น นางวสุนทรา เจ้าแม่ธรณีก็ปรากฏกายทำอัญชลีถวายอภิวาท แล้วประกาศให้พญามารทราบว่า พระบรมโพธิสัตว์บำเพ็ญบุญมามากมายเหลือที่จะนับ แม้แต่น้ำกรวดที่ข้าพเจ้าเอามวยผมรองรับไว้บนเศียรเกล้า ก็มีมากพอจะถือเอาเป็นหลักฐานได้ นางกล่าวแล้วก็ประจงหัตถ์อันงาม ปล่อยมวยผม บีบน้ำกรวดที่สะสมไว้แต่อเนกชาติให้ไหลออกมาเป็นทะเลหลวง ท่วมทับเสนามารทั้งปวงให้จมลงวอดวาย กำลังน้ำได้ซัดช้างคีรีเมขล์ให้ถอยร่นไปติดขอบจักรวาล ครั้งนั้น พญามารก็ประนมหัตถ์นมัสการยอมพ่ายแพ้บุญฤทธิ์แด่หน่อพระพิชิตมาร สมดังมโนปณิธานที่ทรงตั้งไว้

มงคลที่ ๒

ในสมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับสำราญพระกายอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงอาศัยพระนครสาวัตถีเป็นที่โคจรภิกษาจาร บำเพ็ญพุทธกิจตามพุทธวิสัย ยังมรรคผลให้สำเร็จแก่พุทธเวไนยนิกร ทรงสถาพรเพิ่มพิริยพรตแก่พุทธบุตร ผู้ปฏิบัติสันติวรบทตามแนวมรรคปฏิปทา ทรงเผยแผ่เกียรติคุณพระศาสนาให้รุ่งเรืองไพศาลพิสิฐ ดังโอภาสแห่งดวงอาทิตย์อุทัยยังนภาลัยประเทศ ให้ประชาสัตว์ตื่นจากสรรพกิเลสนิทรา ไม่งมงายแสวงหามรรคผลในทางผิด เสมือนหนึ่งหลับตาคว้าอสรพิษให้ขบกัดเข้าเต็มมือ ประชาชนจึงเคารพนับถือเป็นอเนก ด้วยเห็นพระศาสนาเป็นมรรคาเอกอันควรดำเนิน เพราะเป็นคุณเครื่องจำเริญประโยชน์สุขสวัสดี ทั้งภพนี้และภพหน้า

ครั้งนั้น, พระเจ้าอาฬวี กษัตริย์แห่งอาฬวีนคร พระองค์ไม่ทรงสังวรในปีพะกรีธา แสวงหาความสนุกความรื่นเริงด้วยการล่าสัตว์ป่า เพื่อแสดงให้เหล่าโยธาเห็นว่า ยังทรงสามารถในฝีพระหัตถ์แม่นธนูและหอกซัด ทั้งชำนาญในการขับขี่กัณฐกะอัสวราช ยากที่จะหาผู้สามารถ

เสมอได้ ไม่ทรงเห็นเป็นภัยเป็นเวรกรรมที่จะมีผลเดือดร้อน
ในภายหลัง ตั้งพระทัยแต่จะหาความสำราญถ่ายเดียว

วันหนึ่ง ขณะที่พระเจ้าอาฬวีกำลังร่าเริงด้วยการปล่อยลูกธนูออกจากแล่งล้างชีวิต สัตว์ที่กลัวตายตะเกียกตะกายวิ่งวนอยู่ในวงล้อมของเหล่าทหารทั้งหลาย ทันใดนั้น พระองค์ก็ทรงแลเห็นกวางทองงามน่ารัก ทำท่าตื่นเบิ่งหน้า หาทางหนีอยู่ ก็ทรงลดธนูคู่พระหัตถ์ลง พร้อมกับรับสั่งด้วยพระสุรเสียงดังสนั่นว่า ทหารทั้งหลาย เห็นกวางทองไหม กวางทองตัวนี้งามมาก ดูเหมือนนับแต่พวกแกกับฉันเริ่มหาความสำราญในการล่าสัตว์มา ยังไม่เคยพบกวางทองที่งามจับตาน่ารักถึงเพียงนี้ ดังนั้น ฉันต้องการจับเป็น จะเอาไปเลี้ยงในอุทยาน ขอให้เตรียมตัวจับ ระวังอย่าให้กวางทองหนีไปได้ หากปรากฏว่า กวางทองหนีไปทางทหารคนใด เราจะเอาโทษหนักแก่ทหารคนนั้น

เมื่อทหารได้ฟังพระกระแสรับสั่ง ต่างก็กลัวต้องโทษ พากันรักษาหน้าที่อย่างเข้มแข็ง เตรียมตัวจับกวางทองไว้อย่างมั่นเหมาะ หากว่ากวางทองจะหนีมาทางตนแล้ว ก็จะ

ไม่รอดมือไปได้ ทันใดนั้นเอง-เมื่อกวางทองหาช่องทางที่เหมาะในอันที่จะหนีออกจากวงล้อมในหมู่ทหารไม่ได้ ก็เลี่ยงมาทางพระเจ้าอาฬวีด้วยเห็นมีทางว่างพอจะเผ่นหนีออกได้ และพร้อมกันนั้นก็ได้วิ่งหนีไปเฉพาะพระพักตร์ ทวยทหารที่กำลังล้อมก็โล่งใจ สิ้นเคราะห์ และหัวเราะเยาะพระเจ้าอาฬวีที่ไม่สามารถจับกวางทองได้ พระเจ้าอาฬวีละอายพระทัย ก็ทรงขับม้าพระที่นั่งออกไล่ติดตามอย่างไม่ลดละด้วยทรงพระดำริว่า หากได้จังหวะก็จะจับตาย โดยใช้ธนูคู่พระหัตถ์สังหารเสีย แต่เคราะห์กรรม บังเอิญกวางทองนั้นเป็นเทพเจ้าปลอมแปลง แสร้งทำวิ่งล่อพระเจ้าอาฬวีให้ติดตามเข้าดงใหญ่ วิ่งล่อให้ตามไปจนสิ้นกำลังม้า พระเจ้าอาฬวีทิ้งม้าพระที่นั่งเสีย ทรงวิ่งขับด้วยพระบาท โดยแน่พระทัยว่า กวางทองก็ดูที่จะหมดกำลังเหมือนกับม้าแล้ว พระเจ้าอาฬวีวิ่งตามกวางไปอีกครู่ใหญ่ก็หมดกำลัง หมดหวัง หมดอยากได้อยากดี และในทันทีนั้น กวางทองก็หลบลี้หายวับไปกับตา พระเจ้าอาฬวีทรงล้า กระปรกกระเปลี้ยก้าวพระบาทออกแต่ละก้าวอย่างอิดโรย และคร้านที่จะก้าว

ไป ดังนั้น พอเสด็จกลับไปหน่อยเดียว ทรงเหลียวเห็นต้นไทรใหญ่ตระการ มีกิ่งก้านใบหนาแน่นร่มระรื่น พื้นดินที่โคนต้นก็ราบเรียบ เตียนโล่ง โปร่งนัยน์ตา น่าพักเอาแรง พระองค์จึงเสด็จเข้าไปประทับระงับพระกาย ทรงหลับลงอย่างรวดเร็วด้วยความอ่อนเพลีย

มิทันที่พระเจ้าอาฬวีจะทรงได้ความสุขจากการบรรทมหลับอย่างเต็มตื่น ตามที่ตั้งพระทัยไว้แต่แรกระงับพระกายก็ต้องพลันผวาตื่น ด้วยตกพระทัยสะดุ้งจากสุรสำเนียงเสียงตวาดของอาฬวกยักษ์ดังลั่นสนั่นป่า ประหนึ่งเสียงสายฟ้าฟาดลงมาข้างพระกาย ทรงผุดลุกขึ้นพร้อมกับลืมพระเนตรมาทางเสียงแผดนั้น และก็พลันประสบหน้าอาฬวกยักษ์ที่ถมึงทึง แสดงว่าเป็นมารต่อพระชนมชีพของพระองค์ก็สะดุ้งกลัวจนสุดขีด เหลียวหาทหารที่จะเป็นเพื่อนตายก็ไม่มีแม้แต่คนเดียว จะหนีก็ไม่พ้น ถ้าพระองค์สามารถดำเนินหนีได้ขณะนี้ ก็คงไม่รอหน้าประสานกับยักษ์ร้ายตนนี้เป็นแน่ ความกลัวได้กดพระกายพระเจ้าอาฬวีให้ติดอยู่กับพื้นดิน ไม่มีแรงที่จะลุกยืนประจัญภัยเฉพาะหน้า เมื่อ

อาฬวกยักษ์ขู่ถามถึงเหตุที่มาผทมในที่นี้ พระองค์ก็เล่าให้ฟัง จนหมด ในที่สุดอาฬวกยักษ์ก็แจ้งให้พระองค์ทราบว่า ภายในบริเวณนี้ เขาได้รับสิทธิเป็นพิเศษจากพระอิศวรเทพเจ้า ใครเข้ามาจะต้องตกเป็นอาหาร ดังนั้น เขาจึงเป็นผู้มีโชค โดยจะได้กินเนื้อพระเจ้าอาฬวีในวันนี้

ถ้อยคำของอาฬวกยักษ์ได้เพิ่มความกลัวตายให้พระเจ้าอาฬวีเป็นทวีคูณ ในขณะที่อาฬวกยักษ์บอกว่าจะกินเป็นอาหาร แต่เป็นด้วยความวิบัติของพระองค์ยังไม่ถึงแก่ชีวิต ทำให้พระองค์คิดผ่อนผันได้ จึงปราศรัยขอถ่ายชีวิตพระองค์ โดยจะส่งคนมาให้เป็นอาหารอาฬวกยักษ์วันละ ๑ คน ในเมื่อปล่อยให้พระองค์กลับพระนครโดยสวัสดี อาฬวกยักษ์ก็พอใจในรายได้อันดีประจำวันเช่นนั้น จึงตกลงปล่อยให้พระเจ้าอาฬวีกลับพระนครตามพระประสงค์

เมื่อพระเจ้าอาฬวีกลับพระนครแล้ว ก็ประชุมเสนาอำมาตย์ เล่าเรื่องที่ขอถ่ายชีวิตกับยักษ์มา ในที่สุดก็ให้จัดส่งนักโทษในเรือนจำไปให้อาฬวกยักษ์ตามสัญญา วันละ ๑ คน ครั้นต่อมา คนในเรือนจำหมด แม้จะเอาทองคำ

ไปตั้งไว้ให้คนขโมย เพื่อจะได้จับเอาเป็นนักโทษส่งไปให้อาฬวกยักษ์ ก็ปรากฏว่าไม่มีใครขโมย หาคนหยิบฉวย ฉก ลัก ไม่ได้ แม้ในโทษเรื่องอื่นก็สุดหา เรือนจำว่างนักโทษเป็นประวัติการณ์ เมื่อจำเป็นเข้า อำมาตย์ก็ต้องแก้ไขช่วยชีวิตพระมหากษัตริย์ไว้ก่อน โดยส่งเด็กเล็กที่ยังทำประโยชน์อะไรไม่ได้ ทำนองส่งคนว่างงานไปให้ยักษ์กินวันละคน เหตุการณ์ได้ทำให้เกิดความวุ่นวาย ในระหว่างบิดามารดาของบุตรทุกคน ต่างก็คิดอุบายถ่ายเท โดยจัดส่งลูก ๆ ของตนไปอยู่เมืองอื่น ๆ เพื่อปลอดภัย ในเมื่อเจริญวัยทำงานได้แล้วจึงให้กลับ ในที่สุดเด็กหมดอีก ครั้นวันสุดท้ายหาเด็กอื่นไม่ได้ อำมาตย์ก็ต้องให้จับอาฬวีราชกุมารโอรสของพระเจ้าอาฬวีในเวลาเย็น เตรียมตัวส่งไปในวันรุ่งขึ้น แม้จะเป็นการ บีบคั้นจิตใจของพระมหากษัตริย์และพระมเหสีอย่างหนัก ก็ต้องจำทำเพราะทำเพื่อพระมหากษัตริย์นั้นโดยแท้

ในราตรีวันนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแผ่พระญาณดูสัตว์ผู้ควรจะทรงพระกรุณาโปรด ก็ประจักษ์

เหตุอันสมควรที่จะเสด็จด้วยพระมหากรุณา เพื่อระงับทุกข์ภัยทั้งหลาย ดังนั้น ในเวลาเย็นที่อาฬวีราชกุมารถูกจับ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปที่วิมานอาฬวกยักษ์โดยลำพังพระองค์เดียว ขณะนั้นอาฬวกยักษ์ไม่อยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงเข้าไปประทับ ณ แท่นที่นั่งของอาฬวกยักษ์ บรรดายักษ์และยักษิณีทั้งหลายได้มาเฝ้าถวายปฏิสันถารพระพุทธองค์อยู่พร้อมหน้า

ครั้นอาฬวกยักษ์กลับมาถึงวิมานในราตรีนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าก็โกรธ ด้วยมานะทิฐิแรงกล้า เห็นไปว่าพระสมณโคดมมาหลบหลู่หมิ่นเกียรติของตน แทนที่จะค่อยพูดค่อยจาถามไถ่ถึงเหตุที่มาถึงที่อยู่ในฐานะที่ตนเป็นเจ้าของ กลับโอหังตึงตังเข้าใส่พระบรมศาสดา ถึงกับใช้อาวุธร้ายแรง ตามสันดานของพวกอสูรที่ไร้คุณธรรม หากแต่ด้วยพุทธานุภาพ อาวุธทุกชนิดที่อาฬวกยักษ์ใช้ไปไม่เป็นผล กลายเป็นเครื่องสักการบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าเสียสิ้น ในที่สุดยักษ์ก็หมดฤทธิ์ หมดเดช หยุดราวี เพียงแต่ใช้วาจาเรียกพระบรมศาสดา ให้ลุกออกมาจากวิมานของตนเสีย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพระกรุณาทำตามประสงค์ของอาฬวกยักษ์ คือจะให้ลุกก็ทรงลุก จะให้ออก ก็เสด็จออก จะให้เข้า ก็เสด็จเข้า จะให้นั่งที่ใดก็ประทับนั่งให้ตามประสงค์ ทำให้หัวใจอาฬวกยักษ์ผ่อนโหดร้ายลง ในที่สุดอาฬวกยักษ์ได้ทูลถามปัญหา พระบรมศาสดาได้ทรงพยากรณ์แก้ปัญหา ให้อาฬวกยักษ์เกิดปัญญาเห็นแจ้งในธรรมสิ้นความโหดร้าย ตั้งอยู่ในภูมิโสดาปัตติผลถวายตนลงเป็นทาสพระรัตนตรัย ตั้งมั่นอยู่ในอริยธรรมพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทรมานอาฬวกยักษ์ ตั้งแต่ย่ำค่ำจนรุ่งราตรี จึงสามารถยังน้ำใจอาฬวกยักษ์ให้ยินดีในอริยธรรมตามพระพุทธประสงค์ ในเช้าวันนั้น ก็พอดีราชบุรุษพระนครอาฬวีอุ้มเอาพระราชกุมารโอรสของพระเจ้าอาฬวีมาให้อาฬวกยักษ์กินเป็นอาหาร อาฬวกยักษ์รับเอาพระราชกุมารแล้ว ก็น้อมเข้าถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับกราบทูลว่า ข้าพระองค์ขอถวายพระราชกุมารน้อย ซึ่งพระเจ้าอาฬวีส่งมาเป็นอาหารของข้าพระองค์ ด้วยข้าพระองค์เว้นขาดจากเบญจเวรสิ้นเชิงแล้ว

พระบรมศาสดาทรงรับพระกุมาร แล้วตรัสอนุโมทนาแก่อาฬวกยักษ์ และทรงอวยพรแก่พระราชกุมาร พร้อมกับประทานคืนให้อำมาตย์นำพระราชกุมารกลับพระนครเพื่อถวายพระเจ้าอาฬวี ครั้นอำมาตย์นำพระราชกุมารกลับนครเกียรติศัพท์กิตติคุณ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ฟุ้งขจรไปทั่วว่าพระองค์ทรงพระกรุณาเสด็จมาระงับภัยพิบัติ แก่พระนครอาฬวี ชาวเมืองทั้งสิ้นต่างก็มีความปีติยินดี พากันจัดเครื่องสักการะต่าง ๆ นำไปบูชา ขณะนั้น พระบรมศาสดาทรงพระกรุณา พาอาฬวกยักษ์มาพระนครอาฬวี พอถึงสถานที่ครึ่งทางสัญจร ก็พบชาวพระนคร มีพระเจ้าอาฬวีเป็นประมุขน้อมนำสักการะมาเฝ้าถวายอภิวาท สมเด็จพระบรมโลกนาถก็ทรงหยุดประทับรับสักการบูชา พร้อมกับทรงพระกรุณาประทานพระธรรมเทศนาโปรด ให้ชาวเมืองเห็นทุกข์เห็นโทษในเบญจกรรม และทรงให้ชาวพระนครตั้งอยู่ในกัลยาณธรรม ตามสมควรแก่วิสัย ประทานธรรมให้เป็นสมบัติทั่วไปแก่ชาวนครอาฬวี ปลูกให้เกิดความเมตตาปรานีกันทั่วหน้า ทั้งให้ชาวเมืองนับถือบูชาอาฬวกยักษ์ ประหนึ่ง

ว่าเป็นเทพารักษ์หลักพระนคร ครั้นประทานธรรมคุณากรสิ้นเสร็จ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จนิวัตนาการ กลับคืนพระเชตวันมหาวิหาร เสด็จประทับเสวยความสำราญในธรรมสืบมา

มงคลที่ ๓

ในสมัยเมื่อพระสัมพุทธเจ้า เสด็จประทับสำราญพระอิริยาบถอยู่ในพระเวฬุวันวิหาร ทรงอาศัยราชคฤห์พระมหานครเป็นที่โคจรภิกษาจารบำเพ็ญพุทธกิจ ประสาธน์ประสิทธิมรรคผลให้สำเร็จแก่พุทธเวไนย ทรงประทานพรหมจรรย์แก่ผู้ที่เลื่อมใสในสันติวรบทเป็นพิเศษ เพื่อให้บรรลุอจลเขตปฏิสัมภิทา ทรงเผยเกียรติคุณของพระศาสนาให้รุ่งเรืองไพศาลพิสิฐ ดังโอภาสแห่งดวงพระอาทิตย์อุทัยยังนภาลัยประเทศ ให้ประชาสัตว์ตื่นจากสรรพกิเลสนิทรา ประชาชนพากันเคารพบูชาเป็นอเนก ด้วยเล็งเห็นพระศาสนาเป็นมรรคาเอกอันควรดำเนิน เพราะเป็นคุณเครื่องจำเริญประโยชน์สุข ทั้งภพนี้และภพหน้า

ครั้งนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูราช ยังอ่อนพระชันษา และปรีชาสามารถทั้งหมกมุ่นด้วยความกำหนัด ทรงเลื่อมใสในพระเทวทัตผู้เป็นอาจารย์ มาแสดงปาฏิหาริย์ล่อลวงให้ลุ่มหลง ทำให้ท้าวเธอปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร พระชนกนาถ เป็นปิตุฆาตอนันตริยกรรม ซ้ำไม่เลื่อมใสในพระบรมศาสดา ด้วยเชื่อคำพระเทวทัตริษยาแกล้งใส่ไคล้ให้เข้าพระทัยผิด ถึงกับมืดมิดด้วยโมหะไม่เห็นเหตุ ยอมให้พระเทวทัตหาเลศทำลายล้างพระบรมศาสดา เริ่มต้นแต่ขอนายขมังธนูมาเป็นครั้งแรก แล้วส่งไปให้ลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า ด้วยธนูอันกำซาบด้วยยาพิษ แต่นายขมังธนูกลับมีจิตเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ยอมตนเข้าขอเป็นพุทธบุตร ด้วยพระพุทธบารมี พากันยินดีรับเบญจวิรัติ ปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท พระเทวทัตก็ก่อกรรมวินาศอย่างอื่นต่อไป ด้วยวิสัยอันธพาล

ครั้งหนึ่ง ลอบขึ้นไปที่พระพุทธวิหาร ณ ยอดภูเขาคิชฌกูฏพุทธสำนักในเวลาเช้า ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลงมาโปรดสัตว์ ครั้นเสด็จบิณฑจาริกวัตรแล้ว

พระองค์ก็ขึ้นคิชฌกูฏภูผา พระเทวทัตก็ได้ผลักก้อนศิลาอันใหญ่ให้กลิ้งลงมา หมายจะปลงพระชนม์พระบรมศาสดาให้ดับสูญ แต่ด้วยเดชแห่งพระกุศลบุญช่วยอภิบาล ก้อนศิลาก็ปวัตนาการกลิ้งไปห่างจากช่องทางเสด็จ เพียงแต่พระบาทกระทบสะเก็ดหินทำให้ห้อพระโลหิตช้ำ ซึ่งก่อเข็ญเป็นอนันตริยกรรมให้แก่พระเทวทัตเป็นเนรยิกะสัตว์ในอเวจีนรกสืบไปภายหน้า เมื่อไม่สมความปรารถนา ก็หาอุบายใหม่ด้วยวิสัยอำมหิตจิตลามก หาโอกาสเข้าไปยอยกถวายพระพรแด่จอมนริสรอดิศรอชาตสัตรูราชาธิบดี ขอพระราชทานช้างนาฬาคีรีราชหัตถี ช้างพระที่นั่งซึ่งกำลังซับมันกล้า เพื่อจะปล่อยให้เข่นฆ่าพระพิชิตมาร ยามเมื่อเสด็จภิกขาจารโปรดสัตว์ในเวลาเช้า ด้วยอกุศลจิตคิดเป็นเจ้าปกครองสงฆ์ ในเมื่อสิ้นสุดพระพุทธองค์ไปแล้ว

เมื่อพระเทวทัตได้รับพระราชทานช้างจากพระเจ้ากรุงมคธแล้ว ก็รีบมาปลุกปั่นป้อยอให้ลาภแก่นายควาญช้างให้นายควาญช้างรับธุระมอมเหล้าช้างนาฬาคีรีให้เมา เพิ่มกำลังบ้าคลั่งด้วยซับมันขึ้นอีกแรงหนึ่ง และกำชับให้ปล่อย

ช้างในเวลาเช้า ขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ตามถนน ภายในพระนครราชคฤห์นี้ วิสัยสัตว์ไม่รู้จักคนชั่วคนดีอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จะไล่ทิ่มแทงพระจอมไตรโลกาจารย์ ยามเมื่อเสด็จภิกษาจารพร้อมด้วยพระสาวกสงฆ์ให้ย่อยยับอับปางลงเป็นพัทธุลี สิ้นชื่อพระชินศรีครั้งนี้แล้วแล

ครั้นข่าวนี้รั่วไหลไปยังพุทธบริษัท อุบาสก อุบาสิกาผู้เลื่อมใสอยู่ในพระพุทธศาสนา ต่างพากันมาประชุมกันว่า ถ้าจะมิเป็นการ หากเราจะนิ่งเฉยให้พระบรมศาสดาจารย์เข้าเผชิญหน้ากับคชสารนาฬาคีรีซับมันกล้า จักเป็นอันตรายแก่พระบรมศาสดา ซ้ำเสื่อมเกียรติยศแห่งพระศาสนาที่นับถือ เมื่อได้หารือตกลงกันแล้ว ก็พากันไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้ายังพระเวฬุวันวิหาร แล้วกราบทูลถึงเหตุการณ์อันร้ายแรงจะพลันมีในวันพรุ่งนี้เวลาเช้า ขอให้พระผู้มีพระภาคเจ้างดภิกษาจาร กับขอให้โปรดรับบิณฑยาหารที่อารามนี้ พร้อมด้วยพระสาวกบรรดามีทุกพระองค์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้มีเจตจำนงนำอาหารมาอังคาส ขอ

ได้โปรดประทานโอกาสแก่มวลข้าพระยุคลบาทด้วยเถิดพระเจ้าข้า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า ถ้าตถาคตจักออกไปทรมานช้างนาฬาคีรี ยังท่ามกลางพระนครแล้วจึงค่อยพาพระสงฆ์กลับมารับไทยทานที่พระวิหารนี้ เวลากาลก็ยังมีปฏิบัติได้ เพื่อให้เกิดธรรมาภิสมัยแก่ประชาสัตว์ที่ได้มาเห็นเหตุการณ์ของพระเทวทัต และพระมหากษัตริย์ร่วมกันประกอบทุรกรรม ซึ่งเป็นการผิดจากศีลธรรมไม่ควรดำเนิน แต่กลับก่อให้จำเริญเกียรติศาสนา ครั้นพระบรม-ศาสดาดำริแล้ว ก็ทรงรับนิมนต์ด้วยดุษณีภาพ ให้พุทธบริษัทผู้นิมนต์รับทราบ แล้วทูลลา

ครั้นรัตติกาลผ่านมาถึงเวลาอรุณรุ่งเช้า พระมหา-กรุณาธิคุณเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกบริวาร ก็เสด็จพระพุทธดำเนินภิกษาจารยังพระนครราชคฤห์ขัตติยนิเวศน์ตามมรรคาประเทศถนนหลวง ประชาชนชาวเมืองทั้งปวงได้เห็นพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก ต่างก็พากันปริวิตกไปต่าง ๆ นานา พวกที่มีสัทธาสัมมาปฏิบัติ ก็มีความโสมนัสชื่นบาน ว่าวันนี้จักได้ชมบุญญาภินิหารพระบรม

โลกนาถ จะทรมานพญากุญชรชาติช้างพระที่นั่งให้สิ้นพยศ พวกที่มีน้ำใจคิดคดลามกมิจฉาจิต ก็คิดไปในทางร้าย ว่า วัน นี้ จะได้ เห็น ความ วินาศวอดวาย ของ พระ สมณ โคดม ช้างนาฬาคีรีจักทิ่มแทงให้สิ้นลมมลายชีพ แล้วต่างก็พากัน เร่งรีบปีนป่ายต้นไม้ใหญ่ และที่อื่นใดซึ่งพอจะพ้นภัย และมองเห็นได้สบาย คอยดูอยู่มากมายเหลือที่คณนา

ฝ่ายนายควาญช้างพระที่นั่ง แรกแต่ได้รับคำสั่งของ พระเทวทัต ก็พากันจัดแจงหาสุราบานที่แรงกล้ามาเตรียม ไว้ ครั้นรุ่งอรุโณทัยทิวาวารก็พากันนำออกมากรอกหัตถี พระยาเศวตคชนาฬาคีรีช้างพระที่นั่ง ซึ่งกำลังคลุ้มคลั่ง ซับมัน สิ้นน้ำจัณฑ์ ๑๖ กระออมเป็นกำหนด ทำให้ พญาช้างเกิดพยศร้ายแรงเพราะฤทธิ์สุรา ชูงวงยกงากระทืบ เท้าสะเทือนแท่น ส่งเสียงร้องแปร๋แปร้นอุโฆษก้องโกญจ-นาทน่าสะพึงกลัว เบ่งตัวบิดตีนสะบัดปลอกมุ่งจะวิ่งออกไป ลงงาทุกสิ่งที่ผ่านหน้าให้พินาศ ครั้นรุ่งแสงสุริโยภาสเป็น เวลาทรงบาตรพระบรมสุคต นายควาญช้างก็เปลื้องปลด ปลอกปล่อยพญานาฬาคีรี ออกสู่วิถีทางเสด็จภิกษาจาร พญานาฬาคีรีก็วิ่งทะยานออกสู่ถนน บรรดาเหล่ามหาชน

ก็ตะโกนร้องกันต่อ ๆ ไป ให้รีบหลบหาความปลอดภัยอันจะพึงมี ทันใดนั้นพญาเศวตหัตถี ก็ส่งเสียงร้องกึกก้องโกญจนาท วิ่งตรงมายังวิถีทางพระโลกนาถเสด็จพระพุทธ-ดำเนิน จึงมหาชนก็พากันร้องทูลเชิญให้หลบช้างจะทำร้าย แม้พระภิกษุปุถุชนที่กลัวตาย ก็วุ่นวายกราบทูลพระบรม-ศาสดาให้เสด็จหนี ว่าพญานาฬาคีรีราชหัตถีเชือกนี้ดุร้ายใจอำมหิต ไม่รู้จักพระรู้จักเจ้าเหล่าบัณฑิตตลอดความถูกผิดใด ๆ มุ่งแต่จะทำความบรรลัยต่อคนและสัตว์เฉพาะหน้า ส่วนพระสงฆ์องค์อรหันต์ไม่มีจิตประหวั่นว่าภัยอันใดจะบังเกิดมี พากันเดินตามพระชินศรีด้วยความสงบเป็นสง่า ตามวิสัยของพระสงฆ์ผู้ทรงคุณปฏิสัมภิทาญาณวิเศษ จึงปรากฏว่าเป็นบุญเขตควรแก่ไทยทาน อันชาวโลกจะพึงสักการบูชา

ขณะนั้น พระอานนทเถระพุทธอุปัฏฐาก ครั้นช้างนาฬาคีรีร้ายวิ่งเข้ามาใกล้พระผู้มีพระภาคในครั้งนั้นโดยที่พระคุณท่านยังมิได้เป็นพระอรหันต์ จึงมีความหวาดหวั่นพลั่นใจ เกรงอันตรายจะพึงมีแก่สมเด็จพระชินศรีสัมพุทธ-

เจ้า พระเถรเจ้าจึงคิดว่า อาตมาได้รับความเมตตากรุณาจากสมเด็จพระมหากรุณาธิคุณนี้ใหญ่หลวง เหลือที่จะเอาอะไรมาตักตวงประมาณได้ เมื่ออาตมายังติดตามรอยพระยุคลบาทอยู่เช่นนี้ จักปล่อยให้ช้างนาฬาคีรีทำร้ายพระองค์หาบังควรไม่ ใช่วิสัยพุทธอุปัฏฐาก สมควรจะออกป้องกันภัย มิให้บังเกิดมีแก่พระผู้มีพระภาคพระพุทธองค์ แม้ชีวิตของอาตมาจะดับลงเพราะฤทธิ์ช้างก็ชอบแล้ว เสมือนหนึ่งว่าแลกเอาร่มฉัตรรัตนะแก้วที่กั้นโลกให้ดำรงอยู่ ไม่มีผู้รู้ทั้งหลายจะพึงตำหนิ ครั้นพระเถรเจ้าดำริแล้วเช่นนั้นก็พลันวิ่งออกไปกั้นสกัดช้างนาฬาคีรี น้อมถวายชีวิตแด่พระชินศรี โดยยอมให้ราชหัตถีทิ่มแทงกระทืบเอาตามประสงค์ แต่ขอให้เอกองค์พระโลกนาถนิราศภัย เห็นประจักษ์ แก่ตาคนทั้งหลายด้วยประการฉะนี้

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงพระมหากรุณาตรัสเรียกพระอานนทเถรเจ้าให้ถอยมาถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์ก็ยับยั้งยืนหยัดสกัดช้างนาฬาคีรีอยู่ สมเด็จพระบรมครูทรงเห็นพระอานนท์ยอมตายไม่คิดกลับ จึงทรงทำ

ปาฏิหาริย์ขับช้างนาฬาคีรีคชสาร ซึ่งกำลังตรงเข้ามาจะประหารพระเถรเจ้า ให้ตกใจ กระโพงไปในที่อื่นไม่อาจเข้าใกล้ ขณะนั้นมีสตรีผู้หนึ่งกลัวภัยไม่สามารถจะระงับใจ ครั้นเห็นช้างวิ่งเข้ามาใกล้ก็ทิ้งบุตรไว้กลางถนน วิ่งตามฝูงคนไม่เหลียวมา ปล่อยให้ลูกดิ้นร้องน่าเวทนาด้วยกลัวตาย เป็นที่สังเวชใจแก่มหาชน ทันใดนั้น ช้างนาฬาคีรีก็วิ่งวนเข้ามามุ่งจะพิฆาตฆ่าทารกนั้นตามวิสัยสัตว์ สมเด็จพระผู้ทรงสวัสดิ์รัตนวิสุทธิญาณ จึงทรงแผ่พระเมตตาภินิหารทานดิลก ดังหนึ่งทรงหลั่งสีโตทกให้ตกต้องดวงใจคชสาร ซึ่งกำลังเดือดดาลด้วยสุราบานและซับมัน ให้ความเมาทั้งสองประการนั้นดับสนิท ทั้งให้มีจิตประกอบเมตตาไม่เข้าไปบีฑาทารกนั้น ให้เป็นอันตรายได้วิบัติ แล้วพระ องค์ ทรง พระ เมตตา เอื้อน อรรถ ตรัส เรียก พญาช้างนาฬาคีรีให้เข้ามาเฝ้า เมื่อพญาช้างสร่างเมาก็สิ้นพยศยกงวงจบบนกระพองศีรษะ แสดงความคารวะในพระสัมพุทธเจ้า หมอบเข้าถวายอภิวาทแทบพระยุคลบาทพระบรมศาสดา สมเด็จพระจอมสงฆ์ ได้ทรงยกพระหัตถ์

ลูบกระพองศีรษะคชสารด้วยความเมตตา แล้วประทานโอวาทว่า ดูกรนาฬาคีรีเอย แต่นี้ไปเจ้าจงสลัดตัดเลยซึ่งปาณาติบาต อย่าให้ประมาทจิตคิดอาฆาตโกรธแค้นใคร ๆ จงมีเมตตาจิตทั่วไปในคนและสัตว์ จงมีจิตโสมนัสหนักแน่นในเมตตาและขันติ เมื่อเจ้าวางวายจากภพนี้แล้วจะได้ไปสู่สุคติสถาน พ้นจากสัตว์เดรัจฉานอันต่ำศักดิ์ ช่างเป็นกุศลคุณบุญอันหนักที่เจ้ามาพบเราตถาคต จงอุตส่าห์ตั้งใจกำหนดวิรัติ ปฏิบัติจนตราบเท่าอายุขัยนั้นเถิด

ครั้งนั้น พญาช้างนาฬาคีรีตัวประเสริฐ เกิดตื้นตันใจหลั่งน้ำตาไหลรินอาบน้ำ แล้วก้มเศียรเกล้าลงวันทารับพระโอวาท ถวายบังคมพระบาท แล้วเดินกลับหลังยังโรงช้าง ด้วยท่าทางโดยสงบเสงี่ยมเป็นอันดี ปรากฏแก่ประชาชนทิชาชีอยู่ทั่วหน้า มหาชนก็พากันสักการบูชาพระบรมศาสดา โห่ร้องกันลั่นสนั่นไป ว่าสมเด็จพระจอม-ไตรทรงทรมานพญาคชสารนาฬาคีรีให้สิ้นพยศแล้ว และทรงได้ชัยชำนะอันเป็นมงคล ตั้งต้นแต่พระมหากษัตริย์

และพระเทวทัตลงมา จนแม้ช้างนาฬาคีรีซับมันกล้ากึ่สิ้นฤทธิ์ แล้วสมเด็จพระธรรมสามิสรก็พาพระสงฆ์สาวกเสด็จกลับไปรับไทยทาน ซึ่งพุทธบริษัทจัดถวาย ยังพระเวฬุวันวิหารนั้นแล.

มงคลที่ ๔

กิร ดังได้สดับรับรู้มาจากพระบาลีเถรคาถา และมัชฌิมนิกาย ซึ่งพระอรหันต์เจ้าทั้งหลายได้สังคายนาไว้ในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก เพื่อเทิดเกียรติพระสาวกวิสุทธิสงฆ์ อีกพระพุทธคุณของพระองค์ผู้ทรงพระภาคเป็นอันงาม เพื่อจะเตือนพุทธบริษัทให้ดำเนินตามพระโอวาท หวังจะให้สำรอกจิตคิดอาฆาตเบียดเบียนกัน ให้เกื้อกูลตามเชิงชั้นฉันญาติมิตรชิดหรือห่าง อันเป็นทางสงบสุขนิรภัยนิรทุกข์เกษมสานต์ ดำเนินตามคำอันเป็นนิทานเบื้องต้นว่า

ในปฐมโพธิกาลนั้น มีพราหมณ์มันตะคูผู้หนึ่ง รอบรู้ถึงจบไตรเพท มีความรู้ดีเป็นพิเศษในทางทำนายนักษัตร์ รู้ลางร้ายและเคราะห์ร้ายได้แจ้งชัด นับเนื่องอยู่ในสังกัดพราหมณ์ชั้นนักปราชญ์ราชเมธี เป็นปุโรหิตาจารย์ของพระ-เจ้ากรุงสาวัตถีปเสนทิโกศลมหาราช ผู้ถวายอรรถศาสน์แด่พระมหากษัตริย์ มีนามตามชีวประวัติว่า ภควพราหมณ์ มีภรรยาที่ทรงคุณสมบัติอันงาม ชื่อว่ามันตานี เมื่อนาง-คลอดบุตรชายหัวปีในเวลาราตรีนั้น เกิดลางร้ายอัศจรรย์วิบัติเป็นเห็นประหลาด บรรดาศัสตราวุธเกิดโอภาสประกายรุ่งเรืองราวกะว่าเปลวไฟลุกสิ้นทั้งปวงตลอดพระแสงขรรค์หอกและสินาดในคลังหลวงราชศัสตรา เมื่อภควพราหมณ์ประจักษ์แก่ตา ก็ประหลาดจิต แล้วก็คำนึงถึงเหตุที่อาเพศให้ปรากฏ เออ ! จะเกิดความจำเริญยศหรือเสื่อมศักดิ์อัครฐาน แก่ทรัพย์ศฤงคารบุตรภรรยา หรือแก่ตัวอาตมาก็มิรู้ ดำริแล้วจึงท่านราชครูโหราจารย์ก็รีบออกจากเรือน

มาสู่ชานชะลาหน้าประตูบ้าน แหงนหน้าดูดาวซึ่งสุกสกาวงามตระการในท้องฟ้าก็ปรากฏ เห็นกลุ่มดาวโจรสัญจรบทอยู่เบื้องหน้าก็ตกใจ ด้วยแจ้งชัดตามนัยคัมภีร์พยากรณ์ทายว่าเด็กเกิดใต้กลุ่มดาวโจรที่โคจรในยามนี้ ต่อไปภายหน้าจะเป็นคนไม่ดีใจอำมหิต จะเป็นนายโจรประทุษฐจิตร้ายกาจ แต่เป็นบุญที่ชีวิตไม่ถึงฆาตด้วยราชภัยและไม่ถูกใครฆ่าตายให้เสื่อมยศ เมื่อท่านปุโรหิตคิดกำหนดคำนวณแน่แก่ใจ แล้วก็กลับคืนเข้ายังภายในนิวาสสถาน ด้วยอารมณ์รำคาญไม่สมคิดดังคาดไว้ว่า บุตรของตนจะต้องเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยเกียรติยศปรากฏในภายหน้า แม้จะคิดหักใจว่าเป็นเวรกรรมของเขามาแต่กาลก่อน ก็ไม่วายจะเสียใจ

ครั้นรุ่งแสงสุริโยทัยในยามเช้า ได้เวลาเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ ท่านปุโรหิตก็เข้าไปปฏิบัติราชการในพระราชสถานของพระเจ้ากรุงสาวัตถี ถวายพระพรสวัสดีแด่พระภูบาล เมื่อแรกเสด็จออกว่าราชการในท่ามกลางทวยหาญจาตุรงคเสนา ครั้นมีพระราชปุจฉาถามถึงความประหลาดเพราะโอภาสที่เกิดจากสรรพศัสตราวุธในราตรี จะเป็นลาง

ร้ายให้เสียศรีเสื่อมศักดิ์อัครฐาน แก่พระราชทรัพย์ศฤงคาร บ้านเมืองให้ยุคเข็ญเป็นประการใด ภควพราหมณ์ก็ทูลไข ถึงความอาเพศ ว่าข้าแต่พระปิ่นปกเกษของไพร่ฟ้า อัน ลางร้ายนั้นจะไม่เป็นภัยมาบีฑาแต่ประการใด ด้วยพระ บารมีของพระภูวนัยช่วยปกปัก แต่หากจะเกิดแก่บุตรที่รัก ของข้าพระบาทซึ่งแรกเกิดเมื่อคืนนี้ ต่อไปจะเป็นโจรกาลี ให้เสื่อมศรีแก่ไพร่ฟ้าข้ายุคลบาท เห็นควรจะพิฆาตฆ่าเสีย แต่เยาว์วัย พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปราศรัยด้วยกรุณาว่า ท่านอาจารย์อย่าเพิ่งรีบเคืองขุ่นเคียดแค้นแก่ทารกผู้ไร้ เดียงสา เด็กไม่มีความผิดไยจะไปคิดฆ่าให้เสียพระราช กำหนดบทพระอัยการ ฉันคิดว่าถ้าท่านอาจารย์จะพยายาม เลี้ยงดู ให้เด็กเติบโตในสำนักครูแต่เยาว์วัย อบรมบ่มนิสัย จากสมณพราหมณาจารย์ เด็กก็จะมีสันดานอ่อนโยนเป็น แน่แท้ คิดว่ายังพอจะเอาบารมีธรรมเข้าช่วยแก้กล่อม เกลาได้

ครั้นปุโรหิตาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในเชิงปราชญ์ ได้รับ พระราชทานพระบรมราโชวาท ซึ่งทรงหลั่งออกด้วยพระ

เมตตา ก็หมอบกราบรับพระราชทานพระมหากรุณาของพระเจ้ากรุงสาวัตถี แล้วกลับไปแจ้งแก่นางมันตานีผู้ภรรยา จึงขนานนามบุตรชายว่า อหิงสกะกุมาร แปลว่าไม่มีจิตคิดรุกรานเบียดเบียนใครให้เดือดร้อน เพื่อจะแก้ดวงชะตาร้ายให้ลดหย่อนอ่อนลงมา ต่อนั้นก็ตั้งหน้าบำรุงเลี้ยงบุตรสุดสวาทให้มีปรีชาสามารถในเชิงศึกษา อบรมให้มีจิตเมตตาการุณ รู้จักคารวะต่อบุคคลผู้ทรงคุณและผู้ใหญ่ ครั้นอหิงสกะกุมารเจริญวัย ซึ่งควรจะให้อยู่ประจำในสำนักศึกษา จึงได้ส่งให้ไปอยู่ในเมืองตักกศิลา สำนักทิสาปาโมกข์อาจารย์ อันเป็นสถานที่สูงด้วยการศึกษาในคุณวิทยาและธรรมจริยาเป็นพิเศษ โดยหวังจะให้เป็นคุณบุญเขตบ่มนิสัยอหิงสกะกุมาร

อาศัยที่อหิงสกะ มีปรีชาญาณแหลมหลักเผ่านักปราชญ์ จึงมีปัญญาสามารถล้นเหลือเหนือศิษย์ทั้งหลายในสรรพวิชาการ ทั้งเป็นที่รักใคร่ของครูอาจารย์ผู้ให้การศึกษา ด้วยมีจรรยาคารวะอ่อนน้อมพร้อมที่จะรับปฏิบัติในโอวาททุกประการ ข้อนี้เกิดเป็นสมุฏฐานให้บรรดาศิษย์

พากันคิดริษยา ยุยงอาจารย์ด้วยอุบายนานาเพื่อจะให้เกลียดชังอหิงสกะ ในที่สุดด้วยอำนาจโมหะความเขลาจิตทำให้อาจารย์หลงเข้าใจผิดกลับเป็นไปตามคำศิษย์ยุยง เกิดประทุษฐจิตคิดจำนงกำจัดอหิงสกะกุมาร ครั้นจะล้างผลาญตรง ๆ ก็เกรงครหา ประชาชนก็จะตราหน้าว่าอาจารย์ฆ่าศิษย์ผิดระบอบ จะเสื่อมเสียความชอบที่ได้สั่งสมมา ควรจะยืมมือคนอื่นฆ่าให้สิ้นภัย ทั้งไม่มีความครหาใด ๆ จะเกิดมี ดังนั้น ครั้นเพลาราตรีกาลท่านทิสาปาโมกข์อาจารจึงเรียกอหิงกะกุมารเข้าไปหา พลางมีสุนทรวาจาสำแดงเมตตาจิตว่า ดูกรอหิงสกะผู้เป็นศิษย์ที่สามารถ เราใคร่จะประสาธน์พระเวทชื่อวิษณุมนต์ อันจะทำให้เจ้าเรืองรณมหิทธิฤทธิ์ ซึ่งศัตรูใด ๆ ในทศทิศไม่ต่อได้ แต่จะต้องใช้นิ้วมนุษย์มีจำนวนถ้วนหนึ่งพันของคนหนึ่งพันคน มาจัดเป็นเครื่องกำนนคำนับครู บูชาเทพเจ้าผู้ประสิทธิ์ให้

อหิงสกะได้สดับก็ตกใจ จึงเคารพนบไหว้แล้วสารภาพว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ขอรับเมตตาที่ประทานไว้ในระหว่างเกล้า ข้าพเจ้านี้สิ เป็นพราหมณ์มหาศาล ไม่ฆ่า

สัตว์ ข้อนี้เป็นเหตุข้องขัด ยากที่ศิษย์จะปฏิบัติตามประสงค์ได้

อาจารย์ก็ปราศรัยนานาประการ ชักนำอหิงสกะกุมารให้เกิดความกล้าหาญในปาณาติบาต สามารถจะทำตามอุบายที่แนะนำได้ทุกประการ ต่อมาอหิงสกะกุมารได้ศัสตราที่คมกล้า จึงหลบเข้าไปอยู่ป่าแสวงหานิ้วมนุษย์ เพื่อจะเอาไปเป็นเครื่องกำนน ตั้งต้นฆ่าคนที่เข้าป่า แล้วตัดเอานิ้วมารวมเข้าไว้เป็นก่ายกอง โดยมุ่งจะเอาไปเป็นของเครื่องบูชาเรียนวิษณุมนต์ เพื่อจะได้มีอานุภาพเหนือคน อันเป็นสิ่งที่ตนปรารถนา ครั้นกาลล่วงมา นิ้วนั้นโทรมลงไปยากที่จะกำหนดจำนวนให้ถ้วนถึงได้ อหิงสกะก็เริ่มฆ่าคนใหม่ ตัดเอานิ้วมาแล้วใช้เชือกมัด ประหนึ่งว่าพวงมาลัยคล้องคอไว้ เพื่อจะให้ได้ถึงจำนวนพัน จึงได้นามขนานเป็นสำคัญว่า "องคุลิมาล" ปรากฏเป็นโจรที่กล้าหาญร้ายกาจมีสำเนียงน่ากลัวยิ่งกว่าสิงหนาทในไพรสณฑ์ มหาชนสะทกสะท้านท้อแท้ทั่วทุกชั้น เพียงได้ยินชื่อว่าองคุลิมาลเท่านั้น ก็ขนพองสยองเกล้า เกียรติศัพท์ก็ระบือไปยัง

พระนคร แม้ราชบุรุษก็ระย่อไม่ต่อกร ให้หลังหนี ทั้งก็สืบไม่รู้ว่าโจรผู้นี้มาจากไหน เป็นคนมาจากตระกูลใด ๆ ก็ไม่แจ้ง ตลอดทั้งตำแหน่งแหล่งที่อยู่ก็ไม่รู้ ได้ยินแต่คำกล่าวข่าวสาส์นทั่ว ๆ ไปว่า องคุลิมาล ! องคุลิมาล !! โจรที่ร้ายกาจดังพระกาฬ สวมพวงมาลัยนิ้วมนุษย์ เป็นผู้ดุร้ายที่สุด ไม่เคยมีในประวัติศาสตร์แต่สมัยใด ๆ ประชาชนหวาดจิตคิดเห็นเป็นภัย พากันอพยพเข้าพระนคร และพร้อมกันร้องอุทธรณ์ กล่าวโทษต่อพระเจ้าโกศล ขอได้โปรดยกพลออกไปปราบปราม กำจัดโจรอันเป็นเสี้ยนหนามต่อความสงบของประชาราษฎร์ จับองคุลิมาลโจรผู้ร้ายกาจมาสังหาร เพื่อความเกษมสานต์ ณ กาลบัดนี้

เมื่อพระเจ้ากรุงสาวัตถี ได้สดับวิปปฏิสารคดีเดือดร้อน ก็ตกพระทัย ประหลาดจิตว่า ไฉนองคุลิมาลโจรจึงร้ายกาจ มีอำนาจเป็นที่ครั่นคร้ามขามขยาด แก่อาณาประชาราษฎร์ หากปล่อยไว้ก็จะอุกอาจเข้ามาเบียดเบียนชาวพระนครให้เดือดร้อน เสื่อมราชานุภาพของพระมหากษัตริย์ ควรจะยกโยธาไปกำจัดพิฆาตฆ่า ทรงดำริแล้วจึง

มีพระราชบัญชาให้จัดโยธาทหารหาญ พระองค์จักเสด็จ ทรงบัญชาการในงานนี้ กำหนดอีก ๓ ราตรีนั้นแล

ครั้นภควพราหมณ์ปุโรหิตาจารย์ ได้สดับพระราชโองการ ให้ตระเตรียมโยธาทหาร ออกไปจับองคุลิมาลโจรก็ตกใจ จึงคิดว่า องคุลิมาลโจรจะเป็นใคร มาจากไหนไม่ได้ นอกจากอหิงสกะบุตรของอาตมา ด้วยได้ทราบข่าวจากสำนักศึกษา เมืองตักกศิลานั้น กล่าวโทษว่าอหิงสกะเป็นคนโฉดถูกขับจากสำนักแล้ว ต่อนั้นก็มิได้ข่าววี่แววว่าจะอยู่ในถิ่นใด ทำให้บิดาและมารดาต้องร้อนใจเป็นห่วงลูก หวั่นใจว่าพ่อบุญปลูกจะเป็นทุกข์ลำเค็ญเข็ญความจริงลูกน่าจะคิดเห็นหัวใจของมารดาและบิดา และกลับมาบ้านเรือน ไม่น่าจะแชเชือนหลบหายไปในป่าบัดนี้ก็มีข่าวโจษจันว่า มีองคุลิมาลโจรใจร้ายกาจ เข้าพิฆาตเข่นฆ่าผู้คนมากมาย ทำให้ประชาชนเกิดระส่ำระสายเดือดร้อน ถึงพระเจ้ากรุงโกศลอดิศรเตรียมนำทัพไปปราบปราม เมื่อพินิจดูตามข้อความของข่าวสาส์น แท้ก็คืออหิงสกะกุมารบุตรของเราเป็นแม่นมั่น ดวงชะตาลูกก็

เข้าขั้นร้ายเข็ญให้เป็นไป จะต้องช่วยป้องกันแก้ไขให้หนักเป็นเบา อย่าต้องให้บุตรเราได้รับราชภัยพินาศ คิดแล้วก็รีบกระวีกระวาดกลับเคหา เรียกนางมันตานีมาปรึกษาแล้วบอกอุบายให้ภรรยารีบเล็ดลอดล่วงหน้า ไปหาอหิงสกะกุมารบุตรชาย ซึ่งบัดนี้ได้นามใหม่ว่าองคุลิมาล ให้รีบหลบหนีจากถิ่นฐานไกลออกไป บัดนี้ราชภัยกำลังใกล้เข้ามา

ฝ่ายนางมันตานีผู้เป็นมารดาก็เห็นด้วย ความรักลูกก็มุ่งจะช่วยให้รอดตาย มิได้คิดว่าอันตรายจะพึงมี หากองคุลิมาลเขลาจิตไม่ทันคิดว่าชนนี ประหารเสียก็จะตายเปล่า ไม่ทันได้บอกข่าวว่าตนเป็นมารดา นำข่าวมาบอกให้หลบลี้หนีไป กลับตกเป็นผลร้ายแก่แม่และลูกทั้งสองคน

ในวันนั้น สมเด็จพระทศพลพุทธเจ้า ทรงประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงทราบด้วยอนาคตังสญาณว่านางมันตานีจะมีอันตราย องคุลิมาลลูกชายไม่รู้จักก็จะประหาร เกิดเป็นอนันตริยกรรมล้างผลาญมรรคผลในภายหน้า จำตถาคตจะกรุณาไปช่วยให้พ้นภัย กับบำบัดความ

โหดร้ายขององคุลิมาล ให้เลิกละสันดานพาลมาเป็นบรรพ-ชิตในพระศาสนา ครั้นพระบรมศาสดาทรงดำริแล้วก็เสด็จพุทธดำเนินไปในไพรสณฑ์ ล่วงหน้ามารดาองคุลิมาลไปในวันนั้น

ขณะนั้น องคุลิมาล กำลังหมกมุ่นด้วยโมหจิต คิดแต่เพียงว่าเราก็คืออหิงสกะกุมาร ลอบออกมาล้างผลาญมนุษย์เพื่อจะเอาดรรชนีนิ้วชี้มนุษย์ให้ครบพัน บัดนี้ได้ ๙๙๙ นิ้วแล้ว ยังขาดอีกหนึ่งเท่านั้นก็จะพอควรแก่การหารู้สึกผิดไม่ว่า ขณะนี้โลกกำลังตราหน้าตนเป็นองคุลิมาลโจรใจร้าย ควรจะตายมากกว่าอยู่เป็นคน ทันใดนั้นพลันแลเห็นพระทศพลสัมพุทธเจ้าแต่ไกล ก็ดีใจว่า เออ ! โชคอันดีของเราไม่ต้องไปหานิ้วที่ไหนให้ไกล ถ้าได้นิ้วมือบรรพชิตผู้นี้ไซร้ ก็จะได้ฤกษ์สหัสสมสมัยดรรชนี ได้องคุลีบรรจบครบพัน แล้วองคุลิมาลก็จับดาบลุกถลันแล่นไล่ แม้จะพยายามวิ่งเท่าใด ๆ ก็ไม่ทันพระบรม-ศาสดาจารย์ ด้วยทรงทำปาฏิหาริย์ให้เข้าไม่ถึง แม้จะวิ่งตะบึงขับไล่จนสุดแรงก็ไร้ผล พระทศพลเสด็จดำเนินตามปกติ องคุลิมาลจึงดำริว่า เราสิ้นกำลัง จึงหยุดยืนร้องตะโกนด้วยเสียงดังว่า หยุดก่อน สมณะ! สมณะ หยุด

ก่อน!! พระบรมศาสดาไม่ทรงหยุด ทรงดำเนินตามปกติ แต่ทรงรับสั่งว่า องคุลิมาล เราหยุดแล้ว แต่ท่านนั่นแหละไม่หยุด องคุลิมาลได้ฟังก็ขัดใจ แม้จะให้หยุดสักเท่าใดก็ได้รับแต่คำตอบเท่านั้น พลันก็พูดตำหนิว่า ดูก่อนสมณะ ท่านสิเป็นบรรพชิต ชอบที่จะมีคำสัตย์ให้สมแก่เพศ ยังเดินอยู่แต่พูดว่าหยุดแล้วได้ ส่วนเราสิหยุดแล้ว แต่ท่านกลับกล่าวว่าเราไม่หยุด เหตุไฉนไยท่านจึงพูดไม่เป็นความจริงเล่า

พระพุทธเจ้าจึงหยุดประทับแล้วรับสั่งว่า อหิงสกะ ตถาคตกล่าวแต่คำจริงเป็นปกติ ที่ตถาคตกล่าวว่า เราหยุดแล้ว คือหยุดฆ่า หยุดเบียดเบียน หยุดแสวงหาในทางผิด หยุดดำเนินไปในทางทุจริต สิ้นทุกประการ อหิงสกะ! เธอสิ มีสันดานพาลแรงร้ายไม่หยุดยั้ง วิ่งตามเราจนสิ้นกำลังแล้วยังไม่คิดหยุด มือถืออาวุธเขม้นหมายประหาร แต่ปากสิเบิดขานว่าหยุดแล้ว น่าขวยแก่ใจเท็จต่อตัวแล้วไฉนมาเท็จต่อเราอีกเล่า อหิงสกะ

เมื่อองคุลิมาลได้ฟังพระดำรัสพระบรมศาสดาจารย์ตรัสเพียงเท่านั้น ก็พลันสำนึกรู้ผิดได้ คิดละอายแก่ใจในบาปกรรมที่ทำมา ท่านผู้นี้แลคือพระศาสดา ผู้ทรงทราบ

บาปของเราทุกประการ แม้แต่ชื่ออหิงสกะก็ทรงขานเรียกได้ ทรงบริสุทธิ์กายใจน่าเข้าไปหา คิดแล้วก็ซ่อนอาวุธไว้ในป่า เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ายังที่ประทับ เพื่อสดับพระโอวาท ถวายบังคมพระบรมบาทแล้วประคองอัญชลี

ต่อนั้น สมเด็จพระชินศรีสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้ทรงแสดงธรรมฟอกจิตองคุลิมาลโจรให้สะอาดดี เบิดผ้าที่บีดบังสาวกญาณบารมีให้ปรากฏ จนองคุลิมาลเลื่อมใสในการบำเพ็ญพรตบรรพชิตและทูลขอบรรพชา พระบรม-ศาสดาจึงประทานเอหิภิกขุอุปสมบทให้ แล้วทรงพาพระองคุลิมาลไปยังพระเชตวันวิหาร ประหนึ่งว่าเสด็จไปคล้องช้างสารที่ซับมัน บัดเดี๋ยวกลับใจ ก็ได้ช้างพลายเชือกใหม่มาสู่พระอาวาส ไม่ต้องใช่บ่วงบาศก์เครื่องอาวุธยุทโธปกรณ์ เพียงแต่ใช้พระโอวาทตรัสสอนให้สงบระงับก็จับได้ ทั้งไม่ให้เบ็นเวรเบ็นภัยในทุกสถาน นับว่าพระองค์ทรงพิชิตองคุลิมาลด้วยธรรมอันวิเศษ เบ็นชัยมงคลอุดมเดชของพระบรมศาสดา ขอชัยมงคลดั่งพรรณนามา จงมีแด่พุทธศาสนิกบริษัท ตามควรแก่วิสัยในการกุศล.

มงคลที่ ๕

ในสมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับสำราญพระกายอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงอาศัยพระนครสาวัตถีเป็นที่โคจรภิกษาจาร บำเพ็ญพุทธกิจตามวิสัย ยังมรรคผลให้สำเร็จแก่พุทธเวไนยนิกร ทรงสถาพรเพิ่มพูนพิริยะพรตแก่พุทธบริษัทผู้ปฏิบัติสันติวรบทตามมรรคปฏิบัติ ทรงประสาธน์คุณพระศาสนาให้รุ่งเรืองไพศาลพิสิฐ ดังโอภาสแห่งดวงอาทิตย์อุทัย ยังนภาลัยประเทศ ให้ประชาสัตว์ตื่นจากสรรพกิเลสนิทรา ประชาชนจึงเกิดศรัทธาเคารพนับถือเป็นอเนก ด้วยเห็นพระศาสนาเป็นมรรคเอกอันควรดำเนินเพราะเป็นคุณเครื่องจำเริญประโยชน์สุขสวัสดี ทั้งภพนี้ภพหน้า ก็พร้อมกันถวายลาภสักการะนานา อันเป็นส่วนอามิสบูชาแด่พระภิกษุสงฆ์ มีองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธานตลอดกาลเป็นนิตย์

ครั้งนั้น ฝ่ายข้างเดียรถีย์นิครนถ์ผู้มิจฉาจิต ก็เสื่อมหายคลายความศักดิ์สิทธิ์ ตลอดลาภสักการะวรามิสก็ต่ำต้อยน้อยลงไป เพราะคนที่ศรัทธาเลื่อมใสคลายความเชื่อถือ

เกิดท้อถอย อุปมาเสมือนหนึ่งหิ่งห้อยในยามพระอาทิตย์อุทัย เป็นที่เดือดร้อนใจของมวลเดียรถีย์เป็นอันมาก ถึงกลับซบเซาอัปภาคย์ยิ่งขึ้น แต่แทนที่จะค้นคว้าหาหลักอันเป็นเหตุแห่งความเสื่อม แล้วจะได้แก้ไขสิ่งที่ชั่วให้กลับดีเสียใหม่ โดยควรแก่ธรรมตามระบอบประเพณี กลับเกิดประทุษฐจิตคิดมิดี ตามวิสัยเดียรถีย์อันธพาล ประชุมกันหาอุบายล้างผลาญพระศาสนา คนหนึ่งคิดว่า ถ้าทำให้พระศาสนาเสียชื่อ แล้วความเคารพนับถือก็จะถอยถดลดลงตาม แล้วลาภสักการะก็เสื่อมทรามเป็นแม่นมั่น ข้อนี้เป็นวิธีการอันสำคัญที่จะต้องรีบทำโดยมิชักช้า ต่อนั้นก็ปรารภถึงนางจิญจมาณวิกา ผู้มีรูปงามจำเริญตา ทั้งจริตกิริยาก็เป็นที่เสน่หาของคนทั่วไป เป็นนางปริพาชิกาที่ฝักใฝ่ในเดียรถีย์ คิดว่าถ้าจิญจมาณวิกาผู้นี้ จะมีความยินดีเข้ากับเราด้วยช่วยผสม ก็อาจจะเสริมสร้างความเสื่อมเสียให้แก่พระสมณโคดมเร็วพลัน ตั้งแต่นั้นมา ก็ทำเป็นไม่ใส่ใจในนางจิญจมาณวิกา นางจะไปจะมาก็ทำเฉยไม่ปราศรัย ครั้นนางจิญจมาณวิกาแคลงใจก็ไต่ถามถึงเหตุ ว่าข้าแต่อาจารย์

ผู้ร่มเกษเคารพรัก ไฉนเมื่อดิฉันมาถึงสำนักจึงไม่เมตตาปรานีเหมือนแต่กาลก่อน หรือว่าอาจารย์มีความทุกข์เดือดร้อนประการใด

ฝ่ายเดียรถีย์จึงได้ปราศรัยว่า ภทฺเท ดูกรจิญจมาณวิกาผู้มีรูปงามเจริญตา ประหนึ่งจะเย้ยนางฟ้าให้ได้อาย แต่เพราะนางมีความสุขสบายเหลือล้น จนลืมวันของตนที่กำลังจะล่มจม ด้วยความดีเด่นของพระสมณโคดมแผ่มาครอบงำปกปิด เสมือนหนึ่งความสว่างแห่งดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมาปกปิดแสงแห่งดวงประทีป ถ้าเราจะไม่เร่งรีบหาอุบายกำจัดพระสมณโคดม น่าที่เราจะล่มจมในไม่ช้า

นางจิญจมาณวิกาจึงกล่าวว่า ท่านอาจารย์ ถ้ามีอุบายใดที่จะใช้ฉัน ช่วยล้างผลาญความดีของพระสมณโคดมได้จงแจ้งเถิดอย่าปกปิด สำหรับดิฉันนี้แม้แต่ชีวิตก็ยอมอุทิศพลีออกช่วย หากเป็นทางอำนวยส่งเสริมลัทธิให้มีสง่าราศีปลุกประชาชนให้มีความยินดีสาธุการ ให้เกียรติยศแผ่ไพศาลไปในเบื้องหน้า

เหล่าเดียรถีย์จึงกล่าวว่า ดูกรจิญจมาณวิกาผู้โฉมศรี เราขอขอบใจในความปรานีของนางงาม ซึ่งช่างมีแก่ใจคิดช่วยในยามอัปภาคย์ จัดว่าเป็นพระคุณแก่เราเป็นอย่างมากในครั้งนี้ แต่ก่อนที่เธอจะยินดีเทิดเราขึ้นให้มหาชนเกิดความนิยม จำเป็นที่จะต้องหาวิธีเหยียบย่ำพระสมณโคดมให้พินาศ โดยเธอพยายามหาโอกาสเข้าไปให้ใกล้ ทำให้มหาชนสงสัยว่า เธอต้องเสียสาวเพราะพระสมณโคดม เราเชื่อว่าจะเป็นวิธีทำให้เสื่อมหายคลายความนิยมเป็นอย่างยิ่ง จิญจาเอ๋ย ! เจ้าสิเป็นหญิงที่มากด้วยมารยา ทั้งมีรูปงามเจริญตา อีกจริตกิริยาก็เป็นที่เสน่หาของประชาชนเป็นอันมาก ถ้าเจ้าเอ็นดูแก่เรา ที่ต้องซบเซาอัปภาคย์แล้วอย่าท้อถอย จิญจาเอ๋ย ! จะเป็นบุญตัวมิใช่น้อยในการนี้

เมื่อนางจิญจมาณวิกาฟังคำเดียรถีย์ แสดงกลวิธีอันลามก ก็มองเห็น เพราะจริตติดโมหะ ทั้งทิฐิมานะเข้าครอบงำ นางก็น้อมรับคำของเดียรถีย์ว่า จะพยายามให้สำเร็จโดยไม่ต้องสงสัย ขออาจารย์จงวางใจในจิญจาสานุศิษย์ว่าจะรับทำธุระกิจที่มอบให้ ไปทำให้เกิดผลเป็นที่พึงใจในครั้งนี้

ต่อนั้นมา นางจิญจาสาวิกาเดียรถีย์ ก็เริ่มก่อกรรมกาลกินีอัปมงคล พยายามลวงตามหาชนให้เข้าใจผิด ในทางเสื่อมเสียของพระธรรมสามิสรทุกประการ โดยแต่งองค์นางนงคราญด้วยอาภรณ์ให้งามพริ้ง เตือนตาชายหญิงผู้ประสบพบเห็นแล้ว ให้ระลึกเห็นเป็นมิ่งขวัญ ครั้นเพลาสายัณห์ยอแสงสุริโยโพล้เพล้ ใกล้จะพลบค่ำลงรำไร นางก็มุ่งหน้าดำเนินตรงไปยังพระเชตวัน กำหนดให้ประจวบกันกับประชาชนเป็นอันมาก เพิ่งเสร็จจากฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วกลับบ้าน เมื่อประชาชนได้ถามว่า จิญจาแม่นงคราญจะไปไหน นางก็ตอบว่าจะไปพระเชตวัน ณ พระคันธกุฎี ครั้นเพลาราตรีนางก็ลอบไปซ่อนตัวอยู่ที่กำหนดไว้ ต่อเมื่อพระสุริโยทัยรุ่งรางสว่างทิวาวัน นางก็ขมีขมันออกจากพระเชตวันเข้าพระนคร เมื่อประสบกับประชาชนที่สัญจรมาสู่พระอาวาส เมื่อประชาชนสัมภาษณ์ นางก็มีความยินดีตอบว่า ไปค้างแรมยังพระคันธกุฎี ร่วมอภิรมย์ชมชื่นด้วยพระชินศรีเป็นประจำ ทำให้ประชาชนสงสัยในถ้อยคำนำเอาไปคิด ชวนให้คนใจเบาเขลาจิตเห็นไปตาม

นางจิญจมาณวิกาพยายามทำอยู่เช่นนี้มิได้ขาด เตมาสํ สิ้นไตรมาส ๓ เดือนโดยนิยม นางก็เอาผ้ามาพันท้องให้กลมทำประหนึ่งว่าเริ่มมีครรภ์อ่อนออกมาปรากฏ ทำให้ประชาชนที่เคยกำหนดกริ่งใจก็เริ่มเห็นว่าเป็นจริง เพราะความฉลาดในมารยาหญิงของนางจิญจมาณวิกา ครั้นเวลาล่วงมาประมาณได้ ๘ เดือน นางก็ออกอุบายทำท่อนไม้ให้ได้รูปเหมือนครรภ์แก่แล้วเอาผ้าพัน ใช้เชือกผูกให้มั่นเข้ากับท้องนาง เอาผ้าคลุมกายตั้งแต่บนจนตลอดร่าง แสดงว่านางมีครรภ์ใกล้จะคลอดในเร็ววันนี้ ครั้นได้เวลาพระชินศรีสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในท่ามกลางพุทธบริษัท ณ พระเชตวันวิหาร นางจิญจาสันดานพาลก็เข้าไปยืนอยู่ท้ายพุทธบริษัท ทำท่าทางยืนหยัดกล่าวโทษพระบรมศาสดาว่า โภโคตม ดูกรพระสมณโคดม ผู้อุดมด้วยปรีชา ท่านนี้ฉลาดในเชิงเทศนา อีกสามารถลวงข้าผู้ชื่อจิญจา ให้หลงรักร่วมอภิรมย์สมรสจนปรากฏว่ามีครรภ์ แต่ไม่มีความรู้ในการบริหารซึ่งครรภ์ของข้า ฯ ว่าจะให้คลอด ณ ที่ใด ทิ้งขว้างให้เร่ร่อนให้ทุเรศน่าเวทนา ทั้งไม่สั่งอุบาสกอุบาสิกา

คือท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี หรือนางวิสาขาให้เมตตาเป็นภาระช่วยจัดให้ จะนับว่าเป็นคนดีอย่างไร น่าอนาถ! มหาชนยังพากันหลงว่าเป็นจอมปราชญ์ผิดวิสัย ขอท่านทั้งหลายจงเห็นใจดิฉันบ้างเถิด

ตสฺสา วจนํ สุตฺวา เมื่อสมเด็จพระชินศรีโมลีโลกกำลังทรงรื้อสัตว์ข้ามจตุรโอฆะสงสาร เมื่อได้สดับคำหญิงอันธพาลจิญจมาณวิกา บริภาษพระองค์ผู้บริสุทธิ์หามลทินมิได้ในท่ามกลางพุทธบริษัท ด้วยน้ำใจโหดร้ายเหลือประมาณ เฉกดังคนใจพาลมือถืออาจม ขว้างประหารดวงจันทร์ที่โคจรอยู่ในท่ามกลางหมู่ดาว ซึ่งส่งแสงสุกสกาวอยู่ในท้องฟ้า พระองค์จึงทรงพักพระธรรมเทศนาไว้ ด้วยประชาชนเกิดไปสนใจในนางจิญจมาณวิกา ประหนึ่งว่านางมารมาขวางหน้า สกัดกั้นมรรคาของพระองค์และพุทธบริษัททุกคน พระองค์จะต้องประจญกับนางมาร ซึ่งมีใจอันธพาลเหมือนพญามารวัสวดี ด้วยสันติวิธีอันดีที่สุดที่จะทรงทำได้ ด้วยเป็นเหตุที่เกิดขึ้นในท่ามกลางพุทธบริษัท พระองค์จึงเอื้อนพระโอษฐ์ออกอรรถตรัสว่า **จิญฺเจ** ดูกรนางจิญจา อัน

ถ้อยคำที่เจ้ากล่าวมานั้นไม่มีใครเป็นพยาน ยืนยันว่า จะเท็จจริงประการใด ด้วยเป็นเรื่องลับไม่มีใครจะสอดรู้ จะจริงไม่จริงประจักษ์อยู่แก่เจ้าและเราเท่านั้น นางจิญจมาณ-วิกาจึงกล่าวว่า เป็นความจริงของท่านพระสมณโคดม ด้วยเรื่องการอภิรมย์สมรส เป็นเรื่องปรากฏเฉพาะพระองค์กับหม่อมฉัน แล้วนางก็เอานิ้วชี้ที่ครรภ์ว่า นี่ ! นี่ ! คือตัวพยาน ถ้าไม่จริงแล้วมันจะบันดาลเกิดขึ้นมาไม่ได้ ยิ่งทำให้ประชาชนสนใจในถ้อยคำของนางจิญจมาณวิกา

แต่ด้วยเดชะของความจริง จะต้องออกมาปรากฏแก่มหาชน ทั้งด้วยอานุภาพของพระทศพลพุทธรัตนะ บันดาลให้ร้อนถึงท้าวสักกะโกสีย์สหัสนัย ยังสัคคาลัยเทวสถาน ทรงทราบถึงเหตุการณ์อัปมงคล ซึ่งนางจิญจาทุรชนทำเล่ห์กลใส่ไคล้พระบรมสัมพุทธ จึงทรงบัญชาให้เทพบุตรลงมาเป็นสักขีพยานในทันใด เทพบุตรก็แปลงกายเป็นหนู เข้าไปแฝงอยู่ในพัตราภรณ์ที่คลุมร่างของนางจิญจมาณวิกา กัดเชือกที่ผูกท่อนไม้รัดท้องของนางจิญจาไว้ให้ขาดลง ไม้ท่อนนั้นก็หลุดตกลงกระทบนิ้วเท้าของนางจิญจมาณวิกา ถึง

แตก โลหิตที่เท้าซึ่งถูกไม้กระแทกก็โทรมไหล นางจิญจากรีดร้องด้วยตกใจ ทั้งปวดร้าวเท้าที่ถูกท่อนไม้กระแทกอย่างยิ่ง อีกทั้งแสนจะอับอายขายหน้าในความจริงของเล่ห์กลที่ตัวใส่ร้ายพระทศพล ออกมาปรากฏแก่นัยน์ตามหาชนอยู่ถ้วนหน้า

ตํ ทิสฺวา เมื่อประชาชนเห็นความจริงด้วยนัยน์ตาต่างก็พากันขึ้งเคียดแค้นใจด้วยโทสะสุดจะยับยั้ง พากันวิ่งประดังเข้าจับนางจิญจา ตบตีด่าว่า นางกาลกินี นางปีศาจมึงนี่ช่างชั่วชาติระยำยับ พูดจาสับปรับอัปมงคล ใส่ร้ายพระทศพลด้วยกรรมอุบาทว์ บ้างก็วิ่งเข้าฟาดด้วยท่อนไม้และก้อนดิน ครั้นนางจิญจมาณวิกาดิ้นสลัดหลุดแล่นออกนอกพระอาราม ประชาชนก็วิ่งตามไปตบตี แต่พื้นแผ่นพระธรณีก็สุดที่จะรองรับหญิงกาลีเช่นนี้ไว้ได้ พื้นแผ่นปฐพีก็แยกช่องสูบนางลงไปในทันที ให้นางเข้าสู่อเวจีนรกในบัดดลประจักษ์แก่นัยน์ตามหาชนด้วยความสลดใจ บาปกรรมได้ทำให้นางบรรลัย อย่างน่าสยดสยองควรเข็ดขยาด ต่อนั้นก็พากันไปเฝ้าพระบรมโลกนาถธรรมโสภิต บูชาด้วยสักการะ

วรามิสเป็นอเนกประการ เกียรติคุณของพระศาสนาไพศาลวิเศษยิ่งขึ้นสุดที่จะคณนา ดังดวงพระอาทิตย์พ้นจากหมอกฝ้ากำบังไว้ รังษีสดใสส่องแสงสว่างทั่วเมทนีดล บรรดาประชาชนก็พากันสาธุการว่า พระองค์ทรงพิชิตนางมารจิญจมาณวิกา ด้วยสันติวิธีสัมปทาธรรมวิเศษ เป็นชัยมงคลอุดมเดชของพระบรมศาสดา ขอชัยมงคลดังพรรณนามา จงมีแด่พุทธศาสนิกบริษัท ตามควรแก่วิสัยในการกุศล

มงคลที่ ๖

ครั้งหนึ่ง มีนิครนถบุตรผู้หนึ่ง เล่าเรียนรู้ถึงฝั่งไตรเพท มีความสามารถดีเป็นพิเศษในเชิงปฏิภาณ ทั้งมีสำนวนโวหารแห่งถ้อยคำก็คมคายเป็นบุตรชายของนิครนถอาจารย์และนางนิครนถีอาจารย์ ซึ่งทั้งสองท่านมีปรีชาญาณในไตรเพท เป็นราชครูสอนพระเวทย์แก่ราชวงศ์ลิจฉวี ผู้มีเกียรติควรแก่การคารวะ บุตรของท่านทั้งสองนี้มีนามว่าสัจจกะ มีปรีชาชาญวิริยะอย่างไพศาล ได้เล่าเรียนเวทางค์จากอาจารย์คือ บิดามารดาประสิทธิ์ประสาทให้ จะบรรยายเรื่องใด ๆ ก็แจ่มแจ้ง ผู้ฟังเลื่อมใสได้ความเคารพนับถือ

ไว้วางใจ หากจะโต้แย้งเรื่องอันใด ก็คนยำเกรงไม่กล้าทัดทาน กิตติศัพท์เลื่องลือไพศาลว่าเป็นนักปราชญ์ มีปรีชาสามารถไม่มีใครเสมอในเรื่องนี้ เหตุดังนี้ พระเจ้าลิจฉวีและเสนาบดี รวมทั้งเศรษฐี จึงพากันนิยมยินดีชักชวนญาติมิตร พาบุตรไปฝากเป็นศิษย์สัจจกะนิครนถ์ เพื่อจะให้สัจจกะสอนบุตรของตน ๆ ให้มีความรู้ความสามารถในคุณวิทยา กิตติศัพท์ก็ยิ่งลือชาปรากฏสูงด้วยเกียรติยศ ดูประหนึ่งว่าจะเป็นยอดของคณาจารย์ มีอาวาสมโหฬารเป็นสถานที่สอนศิษย์ สัจจกะมัวเมาในสักการะวรามิส นำให้เห็นผิดเพราะทิฐิมานะถือตัวว่าเลิศล้น ถึงกับยกตนขึ้นข่มขี่ทับถมผู้อื่นว่า หามีความรู้เสมอตนไม่ ถ้าได้สดับเกียรติคุณของผู้ใด น้ำใจก็คิดริษยา ตั้งหน้าตั้งตาพยายามที่จะให้เขาย่อยยับอัปภาคย์ เพราะสันดานพาล

สตฺถุ กิตฺติสทฺทํ สุตฺวา ต่อมา สัจจกะได้สดับเกียรติคุณสรรเสริญพระบรมศาสดาจารย์ขจรไปในทิศน้อยใหญ่ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นกษัตริย์ เสด็จออกผนวชจากศากยสกุล ทรงพระคุณสมบัติสมบูรณ์ หาผู้เสมอมิได้ด้วย สมดีสปารมี **อรหํ** เป็นพระอรหันต์ มีพระจิต

บริสุทธิ์ผ่องใส ทรงกำจัดกิเลสพันห้า ตัณหาร้อยแปดให้หมดสิ้นไป พร้อมทั้งวาสนา หามลทินใด ๆ มิได้ที่จะมาพ้องพาน มีพระทัยสดชื่นเกษมสานต์ ดังดอกบัวแย้มกลีบบานในตอนเช้า **สมฺมาสมฺพุทฺโธ** เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้จตุราริยสัจ ด้วยโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีพระปรีชาญาณหยั่งรู้ในสรรพธรรมทั้งมวล **วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน** ทรงเพียบพร้อมถ้วนในวิชชา ๓ และจรณคุณ ๑๕ มี ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ การระลึกชาติหนหลังได้เป็นต้น อธิบายว่า ทรงรู้ดีและปฏิบัติดีสมควรแก่ความรู้นั้น ในสถานะที่เป็นพระพุทธเจ้าและในสถานะทั้งหลายอื่นคือผู้ดำรงอยู่ในฐานะนี้ ควรจะรู้อะไรดีเพียงใด และปฏิบัติเท่าใด นี้เป็นพุทธวิสัยซึ่งใคร ๆ ไม่อาจมีเสมอได้ **สุคโต** พระองค์จะเสด็จไป ณ ที่ใด ก็เสด็จไปด้วยความสวัสดี เกิดชัยชนะเหล่าไพรีทุกสถาน ไปให้เกิดสุขสำราญแก่คนถ้วนหน้า ได้รับการต้อนรับบูชาด้วยสักการะวรามิส **โลกวิทู** ทรงรู้แจ้งจบทุกทิศตลอดสากลโลกตั้งแต่พรหมโลกลงมา จนถึงยมโลก **อนุตฺตโร** ไม่มีมนุษย์เทพยดา หรือพรหมตนใด จะมีคุณสมบัติเหนือพระองค์ **ปุริสทมฺมสารถิ**

เป็นสารถีฝึกสอนมนุษย์คดให้ตรง โดยไม่ใช้ศัตราวุธทุกประการ แม้ผู้นั้นจะเป็นยักษ์เป็นมาร ก็ตรัสประทานธรรมสั่งสอน แก้ความร้ายแข็งกระด้างให้โอนอ่อนด้วยพระปรีชา **สตฺถา เทวมนุสฺสานํ** เป็นบรมศาสดาของเทพเจ้า และเหล่านิกรชายหญิงทั่วไป **พุทฺโธ** ทรงเบิกบานพระหฤทัย และยังชาวโลกให้มีความเบิกบานดวงใจตื่นจากกิเลสนิทรา เกิดดวงตาเห็นบาปบุญและคุณโทษตลอดสิ่งอันเป็นประโยชน์อันควรกระทำหรือหาไม่ **ภควา** ทรงมีน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตา พระกรุณาธิคุณ ในสรรพสัตว์เสมอกันทั่วหน้า ทรงประทานธรรมสมบัติแจกจ่ายแก่เหล่าประชานิกรสัตว์ กระทำสมบัติในโลกมิให้เป็นหมัน ให้เป็นสมบัติติดตามไปยังโลกสวรรค์และพระนิพพาน

พระเกียรติคุณ ๑๐ ประการ ของพระผู้มีพระภาคขจรไกลดังนี้ บรรดาประชาชนทั้งหลาย ตั้งต้นแต่พระมหากษัตริย์มีจอมคน พระเจ้าพิมพิสาร แคว้นมคธรัฐ เป็นต้น ได้ยอมตนเป็นศิษย์ บูชาด้วยสักการะวรามิสเป็นนิจกาล พระคุณของพระองค์จึงยิ่งใหญ่ไพศาล

เมื่อสัจจกะนิครนถ์ได้สวนาการ ก็กระด้างด้วยมานะในจิตคิดต่อสู้ เพื่อตนจะได้เฟื่องฟูยิ่งใหญ่ขึ้นไป เพราะน้ำใจมากด้วยทิฐิมานะ คิดว่าวันหนึ่งหากได้พบปะ จะได้พาพวกบริษัทของตนเข้าเฝ้า รุกรานพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยปัญหา มั่นใจว่า ถ้าพระสมณโคดมได้ฟังวาจาอันประกอบด้วยปรีชาสามารถของเราโต้เข้าขัดแย้ง ก็จะจำนน ต่อนั้นประชาชนก็จะพากันยกย่องเรา ว่าควรจะได้รับเคารพบูชาจากมนุษย์และเทพเจ้าทั่วไป สัจจกะนิครนถ์คิดแล้วก็กระหยิ่มใจ พยายามฝักใฝ่หาโอกาสอยู่ทุกเวลา

อปรภาเค ครั้นสมัยต่อมา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงพาพระสงฆ์สัญจร เสด็จมายังพระนครไพศาลี ประทับอยู่ที่กุฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เมื่อสัจจกะนิครนถ์ทราบข่าวก็พลันมีโสมนัส พาบรรดาโอรสกษัตริย์ผู้เป็นศิษย์ติดตามมา พร้อมทั้งประชาชนชาวพระนคร พากันบทจรตามไปมากกว่ามาก เพื่อจะสดับอรรถของพระผู้มีพระภาคจะแก้ปัญหาด้วยพุทธปฏิภาณ เหล่าชนมิจฉาทิฐิก็มุ่งไปดูสัจจกะรุกรานพระสมณโคดม บ้างก็คิดเพียงจะไปชมพระบารมี

และพระพุทธลีลาศ จึงเกิดเป็นมหาสันนิบาตของชาวพระนคร ต่างมุ่งหน้าพากันสัญจรตรงไปยังป่ามหาวัน

ครั้งนั้น พระบรมศาสดาทรงเห็นสัจจกะนิครนถ์ พาบรรดาโอรสกษัตริย์มาเฝ้าพระองค์ ก็ทรงทราบด้วยพระอนาคตังสญาณว่า สัจจกะจะมาตีโวหารแสดงความรู้ในเชิงวิทยา ให้ปรากฏแก่เหล่าราชโอรสกษัตริย์ลิจฉวี สัจจกะเป็นผู้มีความรู้ดีในไตรเพท ได้รับยกย่องว่ามีปัญญาวิเศษในหมู่คนที่รู้น้อยถ่อยปัญญา หากตถาคตจะให้จำนนด้วยพุทธปัญหาก็จะจนปัญญา หมดวาจาที่จะกล่าวแก้ บรรดาศิษย์และมหาชนก็จะเห็นเป็นผู้แพ้ให้ได้อาย จักทำให้สัจจกะเบื่อหน่ายไม่ศรัทธา ไม่แสวงหาธรรมอภิญญาอันยิ่งใหญ่สืบไป ควรที่ตถาคตจะแก้ไขให้สัจจกะละเสียซึ่งทิฐิมานะ ปลงปัญญาเห็นอรรถสาระในพระอริยธรรมวินัย ถึงแม้สัจจกะจะยังไม่มีวิสัยอันควรจะได้อริยมรรคอริยผล ก็ยังจะได้มอบตนเข้าในพระพุทธศาสนา สืบไปเมื่อหน้าคือ เกิดมาอีกชาติหนึ่ง ก็ยังเป็นปัจจัยให้สัจจกะเข้าถึงซึ่งสมณเพศ เป็นพระเถระผู้มีคุณวิเศษเรืองปัญญามีนามว่า กาฬพุทธรักขิตเถระ จักประกาศคุณพระพุทธ-

รัตนะ ให้มหาชนเกิดความเลื่อมใส เป็นผลานิสงส์ยิ่งใหญ่ในภายหน้า ครั้นพระบรมศาสดาทรงทราบด้วยพระญาณปรีชาดังนั้นแล้ว จึงได้เสด็จออกต้อนรับสัจจกะนิครนถ์พร้อมด้วยมหาชน มีกษัตริย์ลิจฉวี เป็นต้น ซึ่งมาสันนิบาตอยู่พร้อมกัน

ครั้นได้ปฏิสันถารการปราศรัย พอให้แช่มชื่นใจในการเข้ามาเฝ้าแล้วมิช้า สัจจกะก็เริ่มประกาศความเป็นผู้เจ้าปัญญา ตั้งปัญหาทูลถามนานาประการ หวังจะให้พระศาสดาจารย์ทรงจำนน สมเด็จพระเทศพลก็ทรงพยากรณ์ให้แจ่มแจ้งทุกข้อที่สำคัญ ๆ ยิ่งกว่านั้นพระองค์ยังได้ทรงย้อนถามในธรรมอันสูงสุดซึ่งอยู่ในพุทธวิสัย สัจจกะก็อึดอัดใจจนไม่อาจกล่าวแก้ยอมจำนน ต่อนั้นสมเด็จพระทศพลก็ทรงบรรยายทำลายทิฐิมานะของสัจจกะที่หลงผิดกลับความคิดให้เลื่อมใสในธรรมของพระโลกนาถ แล้วสัจจกะก็น้อมเศียรเกล้าถวายอภิวาทสักการบูชา กราบทูลขออาราธนาให้ทรงพระกรุณาเสด็จไปรับอาหารบิณฑบาตในอาวาสที่พำนักอาศัย พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ด้วยน้ำจิตคิดจะยอยกคุณค่าของพระรัตนตรัย ซึ่งสมควรที่คนทั้ง

หลายจักเคารพบูชา อันตนได้เข้าใจผิดคิดดูแคลนมาเป็นเวลานาน ครั้นทราบว่า พระบรมศาสดาจารย์ทรงรับนิมนต์แล้ว ก็พาสานุศิษย์คลาดแคล้วกลับคืนยังสถาน สั่งให้จัดกระยาหาร เตรียมการอังคาสพระบรมโลกนาถและพระสงฆ์สาวกในวันพรุ่งนี้

ครั้นได้เวลารุ่งพระสุริยศรี สมเด็จพระมหามุนีบรมนาถ ก็ทรงพาพระภิกษุสงฆ์ลีลาศล่วงครรไลไปยังอาวาสของสัจจกะนิครนถ์ ตามกำหนดเวลานิมนต์ของสัจจกะ ผู้จัดการต้อนรับโดยคารวะด้วยกัลยาณจิต ครั้นทรงทำภัตตกิจและทรงอนุโมทนา ให้สัจจกะเกิดศรัทธากล้าหาญเลิกละลัทธินิครนถ์ที่นับถือมาแล้วเสียนานได้ นอบน้อมยอมตนอยู่ในพุทธบริษัทเป็นอันดี อันว่าองค์พระชินศรีทรงชำนะสัจจกะนิครนถ์ด้วยธรรมวิเศษ จึงเป็นชัยมงคลอุดมเดชของพระบรมศาสดา ขอชัยมงคลดังพรรณนามาจงมีแด่พุทธศาสนิกบริษัท ตามควรแก่วิสัยในการกุศล.

มงคลที่ ๗

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระชินศรีสัมพุทธเจ้า ทรงพาพระสงฆ์สาวก ๕๐๐ องค์ ทรงจาริกไปโปรดสัตว์ ตามคามนิคม

น้อยใหญ่ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็เสด็จคลาดแคล้วคืนสู่พระเชตวันมหาวิหาร เมื่อท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีทราบข่าวสาร ก็พาบริวารเข้าเฝ้าเยี่ยมสมเด็จพระสัมพุทธเจ้ายังอาราม ทูลถามถึงทุกข์สุขและการงาน ยามเมื่อเสด็จนิราศพระวิหารไปบำเพ็ญพุทธกิจในทางไกล ครั้นเมื่อได้ฟังพระดำรัสตรัสสำแดงให้แจ้งใจแล้วก็ถวายอภิวาท อาราธนาสมเด็จพระโลกนาถ ให้เสด็จรับอาหารบิณฑบาตพร้อมพระสงฆ์สาวกที่นิเวศน์ของท่านในวันพรุ่งนี้ เมื่อสมเด็จพระชินศรีรับอาราธนาด้วยดุษณีภาพนิ่งอยู่ก็รู้ชัด ก็มีความโสมนัสถวายอภิวาทพระโลกนาถ กลับคืนหลังยังนิเวศน์สถาน สั่งให้จัดประณีตโภชนาหาร เตรียมถวายพระศาสดาจารย์ในวันพรุ่งนี้

ปจฺจุสสมเย ครั้นเวลาใกล้รุ่งพระสุริยศรีในราตรีนั้น สมเด็จพระภควันต์ ทรงแผ่ข่ายพระญาณตรวจดูอุปนิสัยสัตว์ในโลกธาตุ ก็ทรงเห็นพญานันโทปนันทนาคราชเข้ามาปรากฏ สมควรจะทรมานให้สิ้นพยศอันร้ายกาจ แม้จะอยู่ในวิสัยแห่งทิชาชาติ ซึ่งไม่สามารถจะบรรลุมรรคผลก็ตาม

ที่ เพราะจะได้เกิดความยินดีในคุณพระศรีรัตนตรัย เลิกละความโหดร้ายอุลามก จะได้เกิดกุศลจิตคิดมายอยกธรรมปฏิบัติ ตามควรแก่วิสัยสัตว์อันจะพึงมี

ครั้นสมเด็จพระชินศรีพิชิตมาร ทรงอาวัชนาการนึกแน่ในพระทัยแล้วมิช้า จึงมีพระบัญชาให้พระอานนเถระเผดียงพระอรหันต์ทั้งหลาย ให้มาประชุมพร้อมกันที่หน้าพระเชตวันในเวลารุ่งเช้า ครั้นแล้วพระสัมพุทธเจ้าก็ทรงพาพระอริยสาวกเหาะมาทางคัคนานต์ ด้วยอานุภาพอิทธิปาฏิหาริย์แห่งสมาบัติ ข้ามภูเขาป่าชัฏ ท่อ ธาร ละหาน เหว หนอง คลอง บึง จนบรรลุถึงถิ่นพญานันโทปนันทนาคราช ซึ่งเป็นพญานาคที่ร้ายกาจตามวิสัย จะทำอะไร ๆ ก็ทำตามใจทุกประการ ด้วยทิฐิสันดานพาลครอบงำนำให้ประพฤติผิด มีโทสจริตเป็นมูลฐาน เป็นเหตุให้กิเลสมารเข้าสิงจิต คอยเพ่งจับความผิดผู้อื่นด้วยริษยา ดังนั้น พญานันโทปนันทนาคราช ได้เหลือบเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ๕๐๐ เสด็จมาทางอากาศ งามประหนึ่งหงส์เหมราช พร้อมหงส์บริวาร

บินผ่านมาในเวหาส ฉะนั้น แทนที่พญานาคจะเกษมสันต์โสมนัสในพุทธาภินิหาร กลับเดือดดาลในจิตคิดเห็นผิดไปว่า พวกสมณะโล้นเหล่านี้ เหาะข้ามหัวกูผู้มากด้วยอิทธิฤทธิ์ แม้เทพเจ้ายังยอมเป็นมิตรไม่คิดล่วงเกิน ชะรอยสมณะโล้นเหล่านี้จะเหาะเหินไปสู่เทวโลกสถาน ซึ่งความจริงจะไม่เหาะผ่านมาทางนี้ก็ยังไปได้ แต่สมณะโล้นเหล่านี้มีจิตใจกำเริบรังควาน ครั้นเมื่อเหาะผ่านทางนี้ ก็จะเกลี่ยผงเผ่าเถ้าธุลีละอองเท้าให้ร่วงหล่นลงตรงศีรษะเราเป็นแม่นมั่น คงจะสำคัญตนว่าเป็นผู้วิเศษสุด เอาเถอะ! เราจะรั้งสมณะเหล่านี้ให้หยุดไม่ให้ไป ให้เธอแจ้งแก่ใจเสียบ้างว่า ยังมีผู้อื่นมีฤทธิ์แกว่นกล้าสามารถเหนือตน พ้นวิสัยที่สมณะจะข้ามโดยแท้ เมื่อพญานาคนึกแน่ใจตามวิสัยอันธพาล ทันใดนั้นก็สำแดงอภินิหารเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า นิรมิตกายาให้ใหญ่ยาว รวบรัดภูเขาสุเมรุด้วยขนดหางได้เจ็ดรอบ แล้วก็แผ่พังพานบังดาวดึงส์เทวสถาน ต่อนั้น ก็บันดาลให้เกิดควันและหมอกมืดมัวไปทั่วทั้งหมด มิให้แลเห็นสุเมรุบรรพตตลอดท้องฟ้า

รฏฺฐปาโล ตํ ทิสฺวา เมื่อพระรัฐบาลได้เห็นความมืดมนอนธการ เช่นนั้น จึงกราบทูลถามสมเด็จพระภควันต-

บพิตรพิชิตมารว่า ข้าแต่พระบรมศาสดาจารย์ผู้ร่มเกล้า แต่กาลก่อนข้าพระพุทธเจ้าเคยตามเสด็จพระบรมโลกนาถ ได้เห็นยอดภูเขาสุเมรุราชนั้น งามไปด้วยแก้ว ๗ ประการ บัดนี้เป็นไฉนสัตตรัตน์ชัชวาลจึงมิปรากฏ ดูหายไปหมดแม้แต่ภูเขาสัจภัณฑ์ ที่สุดแม้เมืองดาวดึงส์สวรรค์ก็แลไม่เห็นน่าหลากจิต สมเด็จพระธรรมสามิสรรับสั่งว่า ดูราพระรัฐ-บาล อันความมืดมนอนธการซึ่งยิ่งใหญ่ไพศาลที่บันดาลแต่หากเกิดจากความอันธพาล ของพญานันโทปนันทนาคราชมามีจิตคิดประมาทดูหมิ่นตถาคตและภิกษุทั้งหลาย จึงสำแดงเดชนิรมิตกายให้ยาวใหญ่ทั้งพังพาน บิดบังเทวสถานแล้วทำให้มืดมน ตลอดท้องเวหนที่เธอเห็นอยู่ในบัดนี้

ต่อนั้น พระรัฐบาลก็ประนมกรอัญชลี ขอประทานโอกาส รับอาสาจะทรมานพญานาคราชให้สิ้นพยศ แต่พระ-ตถาคตมิได้ประทานให้ ตรัสว่าเรื่องนี้มิใช่วิสัยที่รัฐบาลจะพึงอาสา ยังพระเถระต่าง ๆ ก็เข้ามาขอประทานโอกาส แต่สมเด็จพระบรมโลกนาถมิได้ประทานให้ รับสั่งว่ายังมิใช่วิสัยของท่านทั้งหมด จนถึงพระโมคคัลลานเถรเจ้า เข้ามา

ประณตขอประทานโอกาส รับจะทรมานพญานาคราชให้สิ้นฤทธิ์ พามาเฝ้าสมเด็จพระธรรมสามิสรในเช้าวันนี้ สมเด็จพระมหามุนีก็ประทานโอกาสให้ ตรัสว่าเรื่องนี้เป็นวิสัยของโมคคัลลานะ ด้วยมีกำลังอิทธิพละควรแก่จะรับงานอาสา ครั้นประทานโอกาสแล้ว พระศาสดาก็ทรงพาพระสงฆ์ทั้งหลายหลีกไปประทับรออยู่ยอดภูเขา คอยชมพระเถรเจ้าสำแดงอภินิหารทรมานพญานาคราช

เมื่อพระมหาโมคคัลลานะได้รับประทานโอกาสก็มิได้รอช้า อาศัยอำนาจอิทธิบาทภาวนา นิรมิตกายเป็นพญานาคราชยาวใหญ่กว่าพญานาคราชนันทะอีก ๑ เท่า รวบรัดพญานันโทปนันทะ บีบเข้ากับภูเขาสุเมรุนั้น ประหนึ่งว่าบุคคลเอาเชือกและชะเนาะมาขัน ลงลิ่ม เอาน้ำมันจากเมล็ดงา แม้พญานาคราชนั้นจะดิ้นอย่างใดก็ไม่หลุด ที่สุดจะบังหวนควันพ่นไฟร้ายแรงเท่าใด พระเถรเจ้าก็กลับทำให้ยิ่งใหญ่กว่าอีก ๑ เท่า ควันและไฟกลับไปรมแผดเผาพญานาคนั้นให้อึดอัดและเร่าร้อนสุดที่จะทนทาน ต้องเปลี่ยนรูปเข้าต่อสู้กับปาฏิหาริย์ของพระเถรเจ้าในรูปใหม่

แต่แม้จะสำแดงเดชโดยประการใด ๆ ในที่สุดก็กลับร้าย ต้องพ่ายแพ้พระเถรเจ้าทุกประการ สุดท้ายก็ต้องจำแลงกาย เป็นกุมารเข้าไปหาพระเถรเจ้าด้วยความเคารพนอบนบยอม ตนเป็นศิษย์ ไม่ขอต่อฤทธิ์ทุกประการ ทั้งกล่าวสรรเสริญ อิทธิปาฏิหาริย์ของพระเถรเจ้าว่าทรงคุณล้ำเลิศประเสริฐสุด แต่พระมหาโมคคัลลานะก็กล่าวเตือนให้หยุด ห้ามมิให้พูด ต่อไปว่า ดูกรพญานันโทปนันทะ เพราะอิทธิปาฏิหาริย์ทั้ง หลายที่อาตมาสำแดงนี้ ยังเป็นสิ่งเล็กน้อย ไม่อยู่ในพุทธ วิสัย ด้วยเป็นคุณสมบัติของศิษย์ จะเสมอด้วยปาฏิหาริย์ ของพระธรรมสามิสร ผู้เป็นพระบรมศาสดาจารย์ของเราหา ได้ไม่ ถ้าท่านจะได้เข้าไปเฝ้าใกล้ ๆ ได้สดับรับพระโอวาท ท่านก็จะเกิดความรู้ความสามารถกำจัดเวรและภัย ทั้งยังปลด เปลื้องข้อสงสัยนานาประการได้ด้วยปรีชาญาณวิเศษ ช่วย บรรเทากรรมกิเลสและภัยพิบัติอันจะพึงมี เป็นสง่าราศีให้ ผ่องใส แม้ในเทวสมาคม มาเถิด นันโทปนันทะ เราจะพา ท่านไปชื่นชมพระบรมโลกนาถ กล่าวแล้วพระเถรเจ้าก็พา พญานาคราชไปถวายบังคม ยอกรอัญชลี กราบทูลมอบ

พญาวาสุกรีแด่สมเด็จพระชินศรีพิชิตมาร ขอให้ทรงพระกรุณาโปรดประทานพระโอวาท

เมื่อสมเด็จพระโลกนาถจะประทานอนุสาสนี จึงตรัสว่า ดูกรพญาวาสุกรีผู้เรืองยศ อันบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหมดผู้เกิดมา ย่อมปรารถนาความสุข ไม่ต้องการความทุกข์ทุกประการ ดังนั้น บุคคลจึงมิควรจะประหัตประหารเบียดเบียนให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยประการใด ๆ แม้แต่ประทุษร้ายด้วยน้ำใจ ก็ไม่ควรคิด ไม่ควรจะถือตนว่ามีฤทธิ์ ไม่มีใครต่อต้าน เพราะมิใช่วิสัยของผู้มียศศักดิ์อัครฐานจะพึงกระทำ ด้วยเป็นทางก่อให้เกิดบาปกรรมทำลายฤทธิ์ เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจวาสนา สร้างศัตรูมาบีฑาให้เดือดร้อน ไม่มีความสุข เกิดเป็นทุกข์เพราะมีฤทธิ์ผิดวิสัย แทนที่จะมีความสุขกายสุขใจได้ชื่นบาน ทั้งนี้ก็เพราะใช้อำนาจผิดมาตรฐานของผู้เป็นใหญ่ นันโทปนันทะ จงหมั่นสำรวมใจด้วยสติดำริรั้งระวังใจให้หยุดยั้งอย่าผลุนผลัน อย่าคิดผิดไปว่าความสำคัญอยู่ที่การแผลงฤทธิ์ หรือความศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่การสำแดงอำนาจ นั่นเป็นการผิดพลาดอย่างน่าสงสาร นันโทปนันทะ อันผู้มีอภินิหารรุ่งเรืองด้วยฤทธิ์และอำนาจ

จะต้องเป็นผู้สามารถเหนี่ยวรั้งใจไว้ได้เป็นอย่างดี โดยปกครองอินทรีย์คือกายใจ ให้อยู่ในสันตินิยม ไม่ทำอะไรตามอารมณ์โดยมิได้วิจัยวิจารณ์ นันโทปนันทะ จงมั่นในปรีชาญาณอัตตสมบัติ สมาทานเบญจวิรัติไว้เป็นทุนสำหรับตน ดำเนินตามแนวสาธุชนในปางก่อน ให้เกิดสุขสถาพรสัมฤทธิผล พ้นจากอภัพพบุคคลวิสัยสัตว์ ได้ซึ่งมนุษย์สมบัติในภายหน้า เป็นปัจจัยให้เข้าสู่มรรคาแห่งพระนิพพานหมดทุกข์เดือดร้อนทุกประการ ฉะนี้เถิด

เมื่อพญานันโทปนันทนาคราช ได้สดับพระพุทธโอวาทที่ทรงพระกรุณาโปรด หยั่งเห็นทุกข์เห็นโทษและภัยพิบัติในบาปกรรมที่ทำมา ก็เกิดปีติศรัทธาในพระพุทธศาสนา น้อมเศียรเกล้าลงบูชาขอขมาโทษที่ล่วงเกินในพระรัตนตรัย สมาทานมั่นอยู่ในเบญจวิรัติ พร้อมด้วยกัลยาณธรรม สุปฏิบัติเป็นอันดี

ครั้นสมเด็จพระชินศรีทรงเห็น พญานันโทปนันทะเกิดศรัทธาอุตสาหะมั่นคงเช่นนั้นแล้ว ก็ทรงอนุโมทนาและอำลาพญานาคราช พาพระสงฆ์เหาะมาทางอากาศ จนบรรลุ

ถึงนิวาสสถาน ของท่านเศรษฐีอนาถบิณฑิกะ อริยบุรุษพุทธเวไนย เสด็จเข้าไปประทับนั่งยังบวรอาสน์ ซึ่งท่านมหาเศรษฐีปูลาดตกแต่งไว้เป็นอันดี ต่อนั้นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจึงทูลถามถึงความล่าช้าที่ทรงพาพระสงฆ์มาเวลาสายผิดสังเกต สมเด็จพระโลกเชษฐ์ก็ทรงสำแดงเหตุที่ให้พระมหาโมคคัลลานะ ทำสงครามกับนันโทปนันทะนาคราชจนพญานาคปราชัย และมั่นอยู่ในศาสโนวาทแล้วจึงกลับมา ครั้นท่านเศรษฐีได้สดับก็เกิดมุทิตาปสันนาการ น้อมถวายไทยทานเป็นงานฉลองชัยชำนะของพระพิชิตมารถึง ๗ วันจึงเสร็จพิธี ดังนั้น ชัยชำนะของพระชินศรี จึงเป็นชัยชำนะที่สมบูรณ์ด้วยความสวัสดีโดยธรรมวิเศษ จัดเข้าในชัยมงคลอุดมเดชของพระบรมศาสดา ขอชัยมงคลดังพรรณนามาจงมีแด่มวลพุทธบริษัท ตามสมควรแก่วิสัยในกุศล.

๛

มงคลที่ ๘

สมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับยับยั้งยังพระเชตวันมหาวิหาร ณ พระคันธกุฎี ซึ่งท่าน

อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย ทรงอาศัยพระนครสาวัตถีเป็นที่ประกาศพระศาสนา บรรเทาความเห็นอันแรงกล้าในทางผิด ตามฉัพพิธจริตนิสัยสัตว์ ขัดแย้งสุปฏิบัติของสาธุชน ผิดจารีตของพุทธบุคคล โดยมิได้ใช้วิจารณญาณปิดบังทางสวรรค์และพระนิพพานในเบื้องหน้า ตรัสสอนให้ มนุษย์ เทวดา และมหาพรหมเกิดความนิยมในจตุราริยสัจ หยั่งเห็นคุณในสัมมาปฏิบัติ อันเป็นนิยยานิกธรรมตามควรแก่วิสัยสัตว์ อันควรจะแนะนำให้ดำเนิน เพื่อความจำเริญในเบื้องหน้า

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับยังป่าสุภควันทรงทราบความปริวิตกของท้าวพกาพรหมว่า พกาพรหมกำลังจะจมลงในห้วงแห่งสัสสตทิฐิ โดยดำริผิดคิดเห็นไปว่าสิ่งทั้งหลายเป็นของเที่ยงแท้ไม่แปรผัน จะเป็นอะไรก็เป็นอยู่พรรณนั้นไม่เปลี่ยนแปลง จะอ่อน จะแข็ง จะร้ายจะดี อย่างไร ก็ไม่แปรไปเป็นอย่างอื่น จะแช่มชื่นขมขื่นทุกข์สุขอย่างใด ๆ ก็เป็นธรรมดา หาใช่บาปบุญคุณโทษอะไร ๆ มานำพาก็หาไม่ เมื่ออยู่ในสถานะใด ๆ ก็คงอยู่

ในสถานะนั้น ๆ ตามภูมิตามชั้นของสัตว์ ขัดแย้งต่อศาสน-ปฏิบัติของพระทศพล ที่ตรัสสอนว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน กรรมดีและกรรมชั่วย่อมจะให้ผลสุขและทุกข์ตามสนองตามโอกาส ไม่มีผู้ใดใครจะขัดขืนอำนาจของกรรมได้ ทุกอย่างจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของกรรม สุดแต่กรรมนั้นจะเป็นธรรมหรือหาไม่ ตลอดแม้สรรพสิ่งทั้งหลาย ตั้งแต่สังขารร่างกาย เป็นต้น ย่อมเป็นอนิจจังจลาจลผันแปรแตกสลายด้วยสรรพภัยพิบัติ ไม่มีสิ่งใดในวงวัฏจะทนทาน คงเที่ยงธำรงอยู่ หากไม่มีปัญญาญาณก็ไม่สามารถจะหยั่งรู้ได้ถ่องแท้ ดังพกาพรหมที่จมอยู่ในห้วงแห่งกระแสสัสสตทิฐิ จึงทำให้เกิดความดำริไปในทางผิดคิดไม่ชอบด้วยกัมมัสสกตาญาณ สมควรที่พระตถาคตเจ้าจัก ประทาน พระสัทธรรมโปรดให้ปล่อยทิฐิอันเป็นโทษ ใช่ทางเกษมสานต์ ครั้นแล้วพระสัมพุทธเจ้าก็ทรงทำปาฏิหาริย์ขึ้นไปยังพรหมโลก เพื่อประทานธรรม-วิโมกข์ด้วยพระมหากรุณา แล้วเสด็จพระพุทธลีลาไปยังวิมาน อันเป็นนิวาสสถานที่อยู่ของพกาพรม ผู้มีทิฐิวิบัติ

ตํ ติสฺวา เมื่อพกาพรหมได้เห็นพระผู้ทรงสวัสดิ์สัมพุทธเจ้าเสด็จมาถึงวิมาน ก็มีความชื่นบานเป็นอย่างมาก ทูลอาราธนาสมเด็จพระผู้มีพระภาคให้เสด็จประทับ ณ พระที่นั่งอันงาม ต่อนั้นก็แสดงความโสมนัสแห่งดวงจิตให้ปรากฏ ที่ได้เห็นพระบรมสุคตทรงพระมหากรุณาเสด็จมาถึงนิวาสสถาน แล้วสำแดงออกซึ่งอหังการ มมังการด้วยอำนาจทิฐิว่า ข้าแต่พระสัมพุทธะ ที่พระองค์ตรัสสอนว่า สิ่งทั้งหลายมีชราและมรณะ เป็นทุกข์เข็ญเป็นภัยเห็นจะผิด ข้าพระองค์เห็นว่า ทุกสิ่งจะต้องดำรงคงสภาพอยู่เป็นนิตย์ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่จำต้องแสวงธรรมอันใดมาปรุงแต่งให้เกิดสุข ปลดเปลื้องทุกข์ภัยพิบัติแต่ประการใด ถ้าไปคิดเห็นว่าทุกข์ ก็เกิดทุกข์ หากคิดเห็นว่าเป็นสุขก็มีสุข ไม่เดือดร้อนทุก ๆ ประการ

ลำดับนั้น พระบรมศาสดาจารย์จึงตรัสว่า ดูกรพกาพรหมเอย ท่านนี้อยู่ในพรหมโลกเสียเคย จึงมองไม่เห็นความทุกข์ เพราะโทษที่อยู่ในความสุขความสำราญ ทั้งขาดวิจารณญาณเพ่งพินิจ จึงทำให้หลงผิดคิดไปว่า สิ่งทั้งหลาย

เป็นของเที่ยงถาวร อันความจริงนั้น ทุกสิ่งจะแน่นอนมั่นคงอยู่มิได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของเหตุ ทุกสิ่งต้องอยู่ภายในขอบเขตของกรรมเป็นผู้บันดาล

พกาพรหมก็โต้แย้งพระศาสดาจารย์ว่า หามิได้ ด้วยสิ่งทั้งหลายในโลกธาตุ ย่อมเกิดแต่อำนาจของมหาพรหมผู้เสกสร้างมาทั้งสิ้น แม้ฟ้าและดิน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาว ที่สุดความร้อนความหนาว ลม ฝน ทุกประการ ล้วนแต่มหาพรหมบันดาลให้เกิดมี ทุกสิ่งในโลกนี้ มหาพรหมย่อมรู้แจ้งจบ สิ่งใด ๆ ที่มหาพรหมจะไม่พบไม่เห็นไม่รู้มิได้มี แม้สิ่งนั้นจะอยู่ในพื้นปฐพีหรือท้องทะเล เวหาส มหาพรหมก็สามารถรู้เห็น ไม่มีใครจะคิดทำซ่อนเร้นให้ลี้ลับ ถึงกับมหาพรหมจับไม่ได้

ครั้งนั้น สมเด็จพระจอมไตร ใคร่จะทรมานพกาพรหมผู้มีจิตอหังการด้วยทิฐิวิบัติ ให้สำนึกว่าตนเองยังเป็นสัตว์ที่เวียนว่ายในสงสาร ยังมีน้ำใจเป็นพาลด้วยคิดผิดเพียงแต่เรื่องฤทธิ์ในโลกีย์ ก็โอหังฮึกเหิมว่าตนรู้ดีแจ้งจบสรรพวิชา จึงมีพระพุทธฎีกาตรัสว่า ดูกร พกาพรหม

ถ้าท่านยังยืนยันว่าท่านเป็นผู้อุดมสยัมภูญาณ ยิ่งกว่าเทพยดาและมนุษย์ทั้งหมด ท่านจงสำแดงฤทธิ์ให้ปรากฏโดยอันตรธานกายหายไปจากที่นี้ ไปอยู่ในที่ซึ่งตถาคตไม่สามารถจะรู้เห็นได้เมื่อใด เมื่อนั้น ตถาคตจึงจะยอมให้ว่าท่านเป็นสยัมภูผู้ยิ่งใหญ่ในบัดนี้

ความจริง พกาพรหมใคร่จะสำแดงอิทธิปาฏิหาริย์ของตนให้ประจักษ์แก่พระสัมพุทธเจ้า และบรรดาพรหมทั้งหลายอยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อเป็นโอกาส ก็สำแดงอานุภาพกำบังกายหายไปจากที่นั้น แต่ก็ไม่พ้นพระพุทธญาณหยั่งรู้ได้ ไม่ว่าจะไปซุกซ่อนในที่ใด พระพุทธเจ้าก็ทรงทราบและตรัสบอกได้ ที่สุดแม้พกาพรหมจะนิรมิตกายให้ละเอียดไปซ่อนเร้นอยู่ในเมล็ดทรายในท้องทะเลลึก โดยนึกว่าพระพุทธเจ้าจะไม่หยั่งรู้ แต่สมเด็จพระบรมครูก็ทรงรู้ได้ตรัสบอกว่า ขณะนี้ท่านได้ไปซ่อนอยู่ในเมล็ดทรายนั้น ๆ พกาพรหมไม่สามารถจะกำบังปัญญาญาณของพระตถาคตเจ้าได้ บังเกิดโทมนัสขัดใจที่หลบลี้หนีไม่พ้น ที่สุดพกาพรหมก็หลบคืนเข้าไปซ่อนอยู่ในวิมานของตน เป็นที่อดสูอย่าง

ล้นพ้นแก่บรรดาพรหมทั้งหลาย แต่แล้วก็ระงับความละอาย ออกมาเฝ้าสมเด็จพระสัมพุทธเจ้า แล้วทูลว่า ดูกรพระสมณะ ชาวโลกยกย่องท่านว่าเป็นนาถะที่พึ่งด้วยพึงใจ ถ้าพระองค์จะสามารถอันตรธานกายหายไป จนข้าพระองค์จะมองเห็นไม่ได้นั่นแหละ ข้าพระองค์จึงจะสรรเสริญ นับถือว่าพระองค์คือสัพพัญญู ควรที่เคารพบูชา

ภควา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงทำปาฏิหาริย์อันตรธานกายหายไปในที่เฉพาะหน้าแห่งบรรดามหาพรหม เสด็จประทับอยู่ในท่ามกลางประชุมพรหมสันนิบาต แต่ไม่มีพรหมองค์ใดจักสามารถเห็นพระองค์ได้ ทั้งทรงแสดงพระธรรมเทศนา บรรดามหาพรหมทั่วหน้าได้ฟังแต่พระสุรเสียง เพียงไพเราะเสนาะโสต แต่มิได้เห็นพระรูปพระสุคต พากันสงสัยประหลาดใจตะลึงลานเลื่อมใสในพระพุทธปาฏิหาริย์ของพระบรมศาสดา

ครั้งนั้น พกาพรหมพยายามใช้กำลังทิพจักษุและทิพปัญญา สอดส่องค้นคว้าหาพระบรมศาสดาทั่วทั้งทุกสถานตลอดโลกธาตุ ก็ไม่สามารถแลเห็นพระสัมพุทธเจ้า

ได้ จนใจจนปัญญา หมดกำลังที่จะค้นคว้าบอกพรหมทั้งหลายว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ใดได้ ขณะนั้นสมเด็จพระจอมไตรก็ตรัสเรียกว่า ดูกรพกาพรหม ตถาคตกำลังเดิน จงกรม อยู่ บน เศียร เกล้า ของ ท่าน อยู่ ใน ขณะนี้ ตรัสแล้วพระมหามุนีสุคตเจ้า จึงสำแดงพระกายให้ปรากฏแก่มหาพรหมทั้งหลาย ด้วยพระอิริยาบถเสด็จจงกรมอยู่บนเศียรเกล้าของพกาพรหม พรหมทั้งหลายต่างก็ยอกรประนมนมัสการ ชื่นชมอิทธิปาฏิหาริย์ที่สูงกว่าเทพยดาและพรหม มาร ทั้งหมด ทำให้พกาพรหมอัปยศหมดมานะยอมจำนน

ต่อนั้น สมเด็จพระทศพลก็เสด็จลงมาประทับนั่งบนพระพุทธาอาสน์ แล้วตรัสประภาษกับพกาพรหมว่า ดูกรพกาพรหมเอย ท่านได้ละเลยสมาบัติเมื่อครั้งเป็นพระดาบสมาได้รับความสุขสมมโนรถในพรหมโลกเสียนาน จำเนียรกาลนับได้หลายกัปหลายกัลป์ เมื่อครั้งแรกขึ้นมาบังเกิดอยู่ในชั้นเวหัปผละ แล้วจุติเลื่อนขึ้นมาชั้นสุภกิณหะ ถึง ๖๔ กัปด้วยความชื่นชม ต่อมาได้จุติขึ้นมาอยู่ชั้นอาภัสสร-

พรหมตลอดกาล พกาพรหมเอย ท่านยังหารู้จักสถานที่บังเกิดครั้งแรกของท่านไม่ จึงเกิดเป็นมิจฉาทิฏฐิไปน่าสังเวช เพราะท่านที่ไม่มีปัญญา หยั่งเห็น เหตุ แห่ง สมบัติ และวิบัติ ที่ตนมีความกำหนัดและเบื่อหน่าย หมกมุ่นอยู่ในความสุขทั้งหลายในพรหมโลก ห่างจากมรรคผลและวิโมกข์ที่เคยมุ่งหมาย กลับไปเห็นผิดคิดว่าสิ่งทั้งหลายเป็นของที่ถาวรไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีบาปบุญอันใดมาตกแต่งให้สัตว์มีสุขมีทุกข์ ไม่มีกรรมใด ๆ จะมาทำนุกให้เปลี่ยนสถานะ ผิดจากธรรมของพระอริยะที่กล่าวสอน พกาพรหมเอย แต่ปางก่อนท่านสิบังเกิดเป็นมนุษย์ในสกุลพราหมณ์ ภายหลังเห็นโทษในเบญจกาม แล้วสละออกบวชเป็นดาบส บำเพ็ญพรต ตาม ฤๅ ษี วิ สัย มี จิต มั่น อยู่ ใน สมา บัติ ภาวนา สมัยหนึ่ง ท่านมีศรัทธาสร้างธาร น้ำ ปล่อย น้ำเลี้ยงพ่อค้าเกวียน ๕๐๐ ซึ่งอดน้ำใกล้จะถึงแก่ความตาย ให้ทุกคนดื่มดับระหายให้สดชื่นยั่งยืนชีวิต กลับไปโดยความสวัสดี อีกครั้งหนึ่ง พวกโจรมาโจมตีปล้นทรัพย์สมบัติของชาวบ้านทั้งหลายใกล้จะถึงความย่อยยับ ท่านยังกรุณาช่วย

ขับโจรทั้งหลาย ให้ความปลอดภัยแก่หมู่มนุษย์ด้วยกุศลจิต อีกครั้งหนึ่ง พญานาคกำลังจะฆ่าเหล่าพานิชพ่อค้าเรือสำเภา ในทะเลใหญ่ ท่านก็ช่วยกำจัดพญานาคให้หนีไปด้วยเมตตา ให้บรรดาหมู่พ่อค้าได้รอดตาย รวมเป็นกุศลมากมายที่ท่านได้ทำมา ดูกรพกาพรหม อย่าประมาท จงใช้ปรีชาสามารถหยั่งเห็นอำนาจของบุญกรรมและบาปกรรม ที่ทำให้คนมีฐานะสูงต่ำตามควรแก่เหตุ จงใช้ปัญญาสังเกตถึงความไม่จีรังยั่งยืนของสมบัติและความสุขทุกสถาน แม้แต่อารมณ์ของใจก็ไม่ยืนนาน ล้วนเป็นสมุฏฐานที่ตั้งแห่งความไม่สงบสุข ยังสรรพกิเลสเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทมนัส ซึ่งทำให้จิตห่างจากนิโรธสัจ บำบัดเข็ญ พกาพรหมเอย ท่านจงอุตส่าห์บำเพ็ญอัษฎางคิกมรรค จำเริญอานุภาพ-ธรรมช่วยพิทักษ์ความสงบ จิตใจของท่านก็จักแนบสนิทเข้ากับพระนิพพาน โดยกาลไม่นานนี้แล

ในอวสานกาลเป็นที่จบลงแห่งพระธรรมเทศนา พกาพรหมก็ได้บรรลุพระโสดาบัตติผล แล้วน้อมศิโรราบกราบพระบาทยุคลโดยคารวะเป็นอันดี มอบตนเป็นสาวก

ของพระชินศรีศาสดาจารย์ พรหมทั้งหลายก็พากันแซ่ซ้องร้องสาธุการ ว่าสมเด็จพระพิชิตมารทรงชำนะพกาพรหมด้วยธรรมอุดมญาณวิเศษ จัดเป็นชัยมงคลอุดมเดชของพระบรมศาสดา ขอชัยมงคลดังพรรณนามา จงมีแด่มวลพุทธศาสนิกบริษัท ตามควรแก่วิสัยในการกุศล.

ศัพท์บางคำ

อานุภาพ	อำนาจ ทรงพลังจนสามารถบังคับได้
มงคล	ความดีงามทั้งหมด บันดาลให้ผู้รับหรือเพียงผ่านพบ เจริญสุขได้
อสัตถพฤกษ์	ต้นโพธิ์
ปีพะกรีธา	ยกกระบวนไปเบียดเบียน (ปีพะ=ปีฑา)
แล่ง	รังกระสุน
อจลเขตปฏิสัมภิทา	ความแตกฉานในอันไม่หวั่นไหว
หัตถี	ช้าง
ทานดิลก	ทานที่เลิศ ยอด เป็นมงคล
สีโตทก	น้ำเย็น
พราหมณ์มันตะคู	ผู้เรียนรู้จบไตรเพท
สินาด	ปืน หน้าไม้
ตถาคต	ผู้บรรลุความจริง ตรัสจริง
เดียรถีย์	นักบวชนอกศาสนาพุทธทั้งสิ้น
นิครนถ์	นักบวชนอกศาสนาพุทธนิกายหนึ่ง
ปริพาชก	นักบวชนอกศาสนาพุทธ
สัลเลขปฏิบัติ	ปฏิบัติขัดเกลา

พุทธกิจทั้ง ๕ เช้า เสด็จออกบิณฑบาต
กลางวัน ประทานพระธรรมเทศนา
ค่ำ ประทานโอวาทพระภิกษุ
เที่ยงคืน ทรงแก้ปัญหาเทวดา
ใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูสัตวโลกที่สมควรเสด็จไปโปรด

วิโมกข์ ความพ้น

เวทางค์ วิชาเกี่ยวกับพระเวทย์ ในศาสนาพราหมณ์

สมติงสบารมี บารมี ๓๐ ทัศ (ขั้นต้น ๑๐ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา
สูงขึ้นอีก ๑๐ สุดยอดอีก ๑๐)

กิเลสพันห้า กิเลส ๑๐ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฐิ วิจิกิจฉา ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ อหิริกะ อโนตตัปปะ แต่ละกิเลส ที่เกิดคือวาระจิต ๑ เจตสิกที่ปรุงแต่ง ๕๒

	สภาวะเปลี่ยนแปลง ๑๘ ลักษณะ ๔ รวมฐานะของแต่ละกิเลส ๗๕ เกิดแก่อายตนะภายในและภายนอก รวม ๒ เท่า เป็น ๑๕๐ กิเลสทั้ง ๑๐ จำแนกได้อีกอย่างละ ๑๕๐ รวมเป็น ๑,๕๐๐
ตัณหาร้อยแปด	ตัณหา ๓ กาม ภว และ วิภว เกิดโดยอายตนะภายนอก ๖ รวมเป็น ๑๘ อายตนะภายในอีก ๖ เป็นอีก ๑๘ รวม ๓๖ กาลของตัณหา อดีต อนาคต และ ปัจจุบันอย่างละ ๓ จึงเป็น ๑๐๘
วาสนา	อาการกาย ที่ปฏิบัติซ้ำซากมานานจน ติดนิสัย เช่นพูดเสียงดัง ชอบกระโดด
โพธิปักขิยธรรม	ธรรมเป็นฝ่ายตรัสรู้
วิชชา ๓	วิชาของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ ๑. บุพเพนิวาสานุสสติญาณ รู้ชาติก่อน ๒. จุตูปปาตญาณ รู้จุติที่เกิด (ชาติปัจจุบันและชาติหน้า) ๓. อาสวักขยญาณ รู้ทำกิเลสให้สิ้น

จรณคุณ ๑๕
๑. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
๒. อินทรียสังวร สำรวมอินทรีย์
๓. โภชเนมัตตัญญุตา รู้พอดีในการบริโภค
๔. ชาคริยานุโยค ปรารภความเพียรของผู้ตื่นอยู่
๕. สัทธา ความเชื่อ
๖. หิริ ความละอายแก่ใจ
๗. โอตตัปปะ ความเกรงกลัวผิด
๘. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ฟังมาก
๙. วิริยะความเพียร
๑๐. สติ ความระลึกได้
๑๑. ปัญญา ความรอบรู้
๑๒. ปฐมฌาน
๑๓. ทุติยฌาน
๑๔. ตติยฌาน
๑๕. จตุถฌาน

ทิชาชาติ เกิดสองครั้งเป็นไข่ก่อน

อาวัชนาการ อาการน้อมนึก

อิทธิฤทธิ์	อำนาจจิต ซึ่งความจริงผึกฝนอบรมให้มีได้ทุกคน มากน้อยตามกำลังบารมี
ปาฏิหาริย์	
สมาบัติ	บรรลุฌาน
อภัพพบุคคล	บุคคลไม่ควรเพื่อตรัสรู้
ฉัพพิธจริต	จริต ๖ ราคะ โทสะ โมหะ วิตก สัทธา และพุทธิจริต
นิยยานิกธรรม	ธรรมที่นำออกจากทุกข์
อหังการ	การถือเรา
มมังการ	การถือเขา
สงสาร	วนเวียนด้วยอำนาจกรรม
สยัมภูญาณ	รู้ด้วยตัวเอง
จงกรม	เดินภาวนา
สัพพัญญู	ผู้รู้หมด (พระพุทธเจ้าพระองค์เดียว)

พระคาถาเขียนเป็นคำไทย

๑) พาหุง สะหัสสะมะภินิมมิตะสาวุธันตัง
ครีเมขะลัง อุทิตะโฆระสะเสนะมารัง
ทานาทิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.

๒) มาราติเรกะมะภิยุชฌิตะสัพพะรัตติง
โฆรัมปะนาฬะวะกะมักขะมะถัทธะยักขัง
ขันตีสุทันตะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.

๓) นาฬาคิริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง
ทาวัคคิจักกะมะสะนีวะ สุทารุณันตัง
เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.

๔) อุกขิตตะขัคคะมะติหัตถะสุทารุณันตัง
ธาวันติโยชะนะปะถังคุลิมาละวันตัง
อิทธีภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.

๕) กัตวานะ กัฏฐะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา

จิญจายะ ทุฏฐะวะจะนัง ชะนะกายะมัชเฌ
สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
๖) สัจจัง วิหายะ มะติสัจจะกะวาทะเกตุง
วาทาภิโรปิตะมะนัง อะติอันธะภูตัง
ปัญญาปะทีปะชะลิโต ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
๗) นันโทปะนันทะภุชะคัง วิพุธัง มะหิทธิง
ปุตเตนะ เถระภุชะเคนะ ทะมาปะยันโต
อิทธูปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ
๘) ทุคคาหะทิฏฐิภุชะเคนะ สุทัฏฐะหัตถัง
พระหะมัง วิสุทธิชุติมิทธิพะกาภิธานัง
ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.

เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา
โย วาจะโน ทินะทิเน สะระเต มะตันที
หิตวานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวานิ
โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร สะปัญโญ.

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์ **ธนสัมพันธ์** (โรงพิมพ์อักษรสมัย) 7/3 ใกล้วัดราชบพิธ กรุงเทพ ฯ 10200
นายอิทธิพล ธนสัมพันธ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 2227471,2222789